

Utrera Domínguez, David

Noucentismus (1906–1923)

In: Utrera Domínguez, David. *Katalánská literatura*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2013, pp. 86-140

ISBN 978-80-210-6553-6; ISBN 978-80-210-6556-7 (online : Mobipocket)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/128648>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Noucentismus (1906–1923)

Takto bývá nazýváno kulturně-literární hnutí, které se aktivovalo mezi léty 1906–1923. Toto vymezení je však pouze orientační, neboť na přelomu 19. a 20. století žili a tvořili autoři, jejichž literární tendence byly za noucentické označeny až později. K roku jeho vzniku (1906) se váže řada významných událostí, jakými byly kupříkladu počátek publikování glos (*Glossari*) Eugenia d'Orse na stránkách deníku katalánské nacionalistické buržoazie *La Veu de Catalunya*, vydání básnické sbírky Josepa Carnera *Els fruits saborosos* nebo konání prvního mezinárodního kongresu katalánského jazyka.

Co se týče situace politické, v roce 1917 zemřel Enric Prat de la Ribera, který stál v čele katalánské správní jednotky *Mancomunitat*. V roce 1923 došlo k převratu generála Prima de Rivery, který nastolil diktaturu se souhlasem katalánské buržoazie, která v ní viděla jediné možné řešení k udržení svého výsadního postavení.

Po tvrdém střetu mezi Puigem Cadafalchem (druhým prezidentem *Mancomunitat*) a Eugenim d'Orsem přerušil Ors vazby s centry katalánské moci a roku 1923 odešel do Madridu. Následný odchod do zahraničí spisovatele Josepa Carnera ještě více prohloubil roztržičnost hnutí. Buržoazie měla v zájmu vytvořit názorově shodný stát, proto počítala se spoluprací početné skupiny věhlasných intelektuálů. Hnutí noucentistů nebylo pouze hnutím kulturním, ale bylo i politickou strategií, která řídila státní aparát. Mezi léty 1903–1915 vznikly instituce, které měly rozhodující význam pro normalizaci země. Byly jimi *Estudis Universitaris Catalans*, *Institut d'Estudis Catalans*, *Biblioteca de Catalunya*, *Escola Industrial* a *Escola de Bibliotecaries*.

Mezi modernisty a noucentisty nebyly propastné rozdíly. Rozděloval je program pro normalizaci kultury a také moc, kterou disponovali. Noucentisté, kteří měli modernistické kořeny, přijali od modernistů jejich zapálení pro renovaci, potažmo normalizaci kultury, ale odmítali jejich dekadentní chování a vzdor.

Obě skupiny lze charakterizovat těmito opozicemi: příroda/kultura, venkov/město, anarchie/řád, záhada/rozum. Noucentisté byli pragmatici, toužili po dobře vykonaném díle, ve kterém rozum zvítězí nad jakýmkoliv jiným principem. Byla pro ně podstatná stylizace a umělost, nikoliv spontánnost. Proto prahli po kodifikaci všeho. Normalizace jazyka bylo jedno z témat, která se ustálila nejrychleji. Kultura, která se měla propagovat, musela být kultura v katalánštině. Proto byl **Pompeu Fabra** (1868–1948) pověřen kodifikací jazyka. Jeho *Normes ortogràfiques* (1913) se staly oficiální normou katalánštiny. Fabrovo dílo vyvrcholilo jeho gramatikou (*Gramàtica catalana*, 1918) a slovníkem (*Diccionari general de la llengua catalana*, 1932).

Noucentičtí spisovatelé vedle eseje pěstovali také poezii, neboť ta nejlépe vystihovala jejich estetické smýšlení. Román, pěstován s velkým úsilím modernisty, byl automaticky vytlačen na okraj jejich kulturních záměrů. Pokud někteří chtěli popsat literárně realitu (Josep Carner, Guerau de Liost), vznikaly texty plné satiry a ironie a současně zřetelně přehnané snahy po stylistické dokonalosti a poetizaci prózy, jejímž výsledkem byla na-prostá nereálnost vyprávění.

Poezie noucentistů vycházela z podstatného principu, kterým je fakt, že básníkem se člověk nerodí (jak tomu bylo u romantiků), nýbrž stává. Podle d'Orse byly základními zbraněmi básníka práce a chuť. S noucentismem se rodí nový typ spisovatele, tzv. „člověk slova“ (*l'home de lletres*), jehož až morální povinností bylo psát v zájmu kulturních potřeb. Noucentistická poezie inklinovala k syntéze a byla ovlivněna parnasismem a symbolismem. Zakládala se na principech zaujetí lidovou tematikou a idylického ztvárnění přírody. Velký důraz je kladen na jazyk, který je v mnoha případech archaický, či na formy venkovského jazyka, kam nedorazilo pošpanělstění. Jistý druh zapálení je patrný také ve snaze vytvořit tzv. „ideální město“.

Eugeni d'Ors, teoretik hnutí a hlavní šířitel noucentistických myšlenek, rozdělil noucentistickou estetiku z hlediska následujících pěti aspektů takto:

1. **Noucentismus:** naprosté odmítnutí romantismu a exaltace tradičního řádu přírody. Bylo třeba vytrhnout kulturu z rukou stávajícím bohémským a zpupným intelektuálům a přizpůsobit ji novému politicko-sociálnímu pojetí.
2. **Imperialismus:** politicko-sociální hnutí katalánské buržoazie mělo za úkol vytvořit vnitřní hegemonii Katalánska.
3. **Arbitrarismus:** „odreálnění“ reality prostřednictvím abstrakcí za účelem dosažení ideálu.
4. **Civilita:** v tomto slova smyslu nešlo o zachování polemiky venkov–město započaté modernisty, nýbrž o odstranění konfliktů, které vznikaly ve velkých průmyslových centrech, a to o jejich odstranění prostřednictvím vlastního sociálního modelu. Bylo třeba vytvořit mýtus, se kterým by se identifikovaly široké vrstvy společnosti, včetně proletariátu.
5. **Klasicismus:** klasický svět měl poskytnout buržoazii postrádající kulturní tradici a řád, rozum a harmonii, které by vedly k dosažení dokonalé symbiózy mezi sociální stabilitou a dynamičností kultury.

Eugeni d'Ors (1881–1954)

Od mládí se zajímal o výtvarné umění, byl častým návštěvníkem modernistických setkání, především v legendární barcelonské kavárně Els Quatre Gats. Věnoval se novinářství a spolupracoval s předními soudobými novinami a časopisy. V roce 1906 zahájil každodenní spolupráci s deníkem *La Veü de Catalunya*, pod epigrafem „El Glossari“, ve kterém komentoval aktuální politickou a kulturní situaci pod pseudonymem Xènius. V roce 1911 byl zvolen generálním sekretářem Institutu d'Estudis Catalans. Střet s lidry katalánské politiky způsobil, spolu s jeho sympatiemi se syndikalismem, jeho sesazení z politických funkcí. Od roku 1920 spolupracoval – v kastilštině – s barcelonským deníkem *Las Noticias*. Nakonec v roce 1923 odešel do Madridu. V roce 1938 začal spolupracovat s frankismem. Kolem roku 1950 začal opět psát v katalánštině, i když pouze ojedinele. Roku 1950 vyšel první svazek jeho díla *Obra Completa*.

Dílo Eugeniho d'Orse bylo v základě dílo myslitelské. Vždy, když měl Ors potřebu vytvořit si své *alter ego*, publikoval pod pseudonymy Xènius nebo Octavi Romeu. Největší část jeho díla tvoří glosy, které získaly postupně narativní povahu. Patří sem *La Ben Plantada* (1912) a *Gualba, la de mil veus* (1915). Toto dílo, které se blíží románu, patří mezi jeho díla nejlepší. V jiných případech šlo o glosy striktně ideologické, což je i případ *Lletres a Tina* (1914), kde zaujímá neutrální pozici v konfliktu první světové války. Dále stojí za zmínku glosa *La vall de Josafat* (1918), ve které připomíná celou plejádu historických postav, či *L'Oceanografia del tedi* (1916). Po ukončení spolupráce s deníkem *La Veü de Catalunya* vyšlo Orsovi několik glos na stránkách *El Día Gráfico* pod souborným názvem *El nou Prometeu encadenat*.

Nejvíce však Orse proslavilo již zmíněné dílo *La Ben Plantada*. Ors jej sám označil za „teoretický esej o filosofii katalánství“, který charakterizuje symbolická povaha. Hlavní hrdinkou je Tereza, která je ztělesněním všeho dobra a ideových zásad noucentistů. Terezin svět je ideálem Vlasti, jehož pojetím se dospěje k identifikaci Vlast–Žena, čímž je naplněn ideologicko-estetický záměr Orsovy teorie. Tereza disponuje všemi kvalitami, kterými oplývají jednotlivé Orsovy hrdinky.

Text 1

«Si jo (és un dir) fos un dictador de Catalunya—el «bon tirà» de què parlen els llibres—¿sabeu què faria, emportat per aquesta idea que les originalitats d'una cultura valen prou la seva integralitat? Doncs fomentaria certes branques de l'art i de l'estudi amb una dominant, amb una exclusiva passió. Triaria, per exemple, les humanitats clàssiques i l'escultura (per al conreu de les quals me sembla que la nostra raça té vocació) i em donaria a protegir-les, fins deixant, per un temps, òrfenes d'auxili, altres arts com la pintura i la música; no consentint que desapareguessin, però tolerant que seguissin fent la viu-viu [...]. Assoliria aixís un tipus únic de civilització que donaria una espiritual significança pròpia a mon car país, dins la companyia dels pobles, i que fins i tot quan son florir i distinció—com sol passar amb les frèvoles obres d'homes—en perpetuaria la glòria i mestratge, a través les gèneres i les edats. He dit que això faria, però més hauria dit que intentaria fer-ho. Perquè lo segur és que, per dictador i tirà que pervingués a dir-me, no m'ho deixarien pas fer. A les primeres provatures se crearia un cert estat de descontent. Hi hauria un xiu-xiu, hàbilment menat per les tertúlies de rebotiga, les penyes de filatèlics i altres societats secretes. El xiu-xiu esdevindria run-run. El run-run, avalot. L'avalot, aldarull. L'aldarull, motí. Esclataria una revolució espaventable, i jo cauria i em tallarien el cap.»

GLOSARI (13. března 1913)

Guerau de Liost (1878–1933)

Vlastním jménem Jaume Bofill i Mates, vystudoval právo a filozofii a následně se věnoval poezii, politice a žurnalistice. Jako mladý vstoupil do strany *Lliga Regionalista* a zaníceně spolupracoval s jejím deníkem *La Veu de Catalunya*. V roce 1918 byl zvolen členem *Institutu d'Estudis Catalans*. Dva roky poté figuroval jako jeden z kritiků Eugenia d'Orse a přispěl k jeho sesazení z funkce. Je považován za jednoho z nejbrilantnějších řečníků novodobé historie.

Liost napsal celou řadu článků a pojednání věnovaných analýze katalánské politiky. V tomto smyslu byl myslitelem a programátorem ideologických tendencí správní jednotky *Mancomunitat de Catalunya*. Jeho hlavním polem působnosti však byla poezie. V počátcích byl zřetelně ovlivněn modernismem, posléze byl na něm patrný rozhodující vliv jeho dobrého přítele Josepa Carnera.

První dílo, které vydal, se jmenuje *La muntanya d'ametistes* (1908). Jde o sbírku básní, ke které napsal úvod Eugeni d'Ors, jež se stala jedním z nejdůležitějších teoretických manifestů noucentismu. Tato sbírka byla zamýšlená jako první část z plánovaného trojdílného cyklu. Následovala druhá část *La ciutat d'ivori* (1918), ale k dokončení třetího dílu již nedošlo, a to kvůli Liostovu rozchodu s Orsem a s militantními noucentisty. Sbírkou je oslavou pohoří Montseny, které je jevištěm celé řady bytostí jak lidských, tak i zvířecích a nadpřirozených. Toto téměř personifikované zarámování přírodou se liší od mlhavých a ponurných rámců modernistů. Básník chce pomocí poezie obejmout celek, kterým je pohoří Montseny. Nejprve hovoří o věcech neživých a posléze skončí u těch, jež disponují největší životní energií.

Ve sbírce *Selvatana amor* (1920) se Liost vrací k tématu přírody, ale již definitivně prost Orseho formalistického vlivu. V roce 1926 vyšlo Liostovo dílo *Ofrena rural*, kde se básník vyznává ze své intimity a nahlíží na přírodu z pohledu měšťana.

V roce 1948 pak bylo vydáno jeho souborné dílo nesoucí název *Obra poètica completa*.

Text 1

PÒRTIC

*Bella Ciutat d'ivori, feta de marbre i or:
tes cúpules s'irisen en la blavor que mor,
i, reflectint-se, netes, en la maror turgent,
serpegen de les ones pel tors adolescent.
L'ivori té la gràcia d'un marbre constel·lat
d'aurífiques polsines, com una carn d'albat.
Bella ciutat de marbre del món exterior,
esdevinguda aurífica dins un esguard d'amor!
Ets tota laborada amb ordenat esment.
Et purifica el viure magnànim i cruent.
I, per damunt la frèvola grandesa terrenal,
empunyaràs la palma del seny - que és immortal.*

GUERAU DE LIOST, *La ciutat d'ivori*

Josep Carner (1884–1970)

Ve čtrnácti letech začal studovat na univerzitě právo a filozofii, tam také poznal Eugeniho d'Orse. Záhy započal spolupráci s řadou literárních časopisů a stal se šéfredaktorem jednoho z nich, a to časopisu *Catalunya*. Řadu let byl členem strany *Lliga Regionalista*.

Carnerovi nejprve začala vycházet dramata, teprve poté následovala próza. První básnická sbírka, *El llibre de poetes*, mu vyšla v roce 1904. Poezie těchto prvních let sledovala literární vzory vlastní tzv. „Restauració“ (kam spadají autoři jako Bécquer, Campoamor, Verdaguer či Guimerà). Carnerovy kontakty s modernistickou poezií byly zpočátku řídké. Použitím poetického jazyka a lidovou písní sledoval Carner cestu vytyčenou Verdaguerelem. Jeho antimodernistické smýšlení je patrné v jeho článcích, které publikoval na stránkách periodika *L'Aureneta* a ve kterých tvrdě kritizuje intelektuály kolem časopisu *l'Avenç*. Vyčítá jim přílišnou umírněnost, nesrozumitelnost, a deformaci lidového vkusu. Kolem roku 1900 však zaujal jiné stanovisko, začal přemýšlet o poezii a básnickově situaci. Výsledkem byl jeho krok směrem k modernismu. Úvaha vzniká na základě vztahu básníka a společnosti, která ho přijímá pouze proto, aby jej následně zničila. V těchto básních se již objevuje základ a hlavní osa Carnerovy poezie: zkoumání ideálna a boj básníka s jazykem, čili koncepty, kterými se vyznačovali posléze symbolističtí básníci. *Primer llibre de sonets* (1905) pak nejlépe vystihuje přechod Carnera od modernismu k noucentismu.

Toto období, které spadá do let 1906 až 1924, je považováno za autorovo nejznámější a nejvíce idealizované. Carner se stává spisovatelem na půl cesty mezi bohémy, jakými byli Rusiñol, Fabra, Gener a anglickým dandym Oscarem Wildem. Tato skutečnost byla reakcí na potřebu „odosobnit se“ a vytvořit si vlastní „alter ego“, což bylo u spisovatelů té doby běžné. Carnerovým alter egem byla postava *ELL* (On). Tímto způsobem bylo umělci umožněno tvořit uvnitř měšťanské společnosti a on, Josep Carner, mohl zůstat na jejím okraji.

Během tohoto období tvořil Carner poezii v duchu pravidel noucentismu. Nejcharakterističtější sbírka z tohoto období je *Els fruits saborosos* (1906), jejímž ústředním motivem je ztráta mládí. Dětství je radost a užívání si, ale je falešné, neboť ignoruje realitu; zralost představuje naplnění, smíření s plynutím času, je to rozum, potlačení napětí, klid, schopnost předvídat budoucnost. Stáří je pak chápáno jako stálost založená na vzpomínkách. Každé ovoce (*fruit*, jenž nese název díla) je podnět k tomu, aby se hovořilo o člověku, ať už prostřednictvím srovnání, alegorie či kontrastu. Jednání každého hrdiny je tak přirovnáváno k barvě, vůni, chuti, kráse či tvaru ovoce.

Carnerova tvůrčí schopnost umožňuje, aby se v záplavě vyumělkovaných forem čtenáři představila méně známá tvář buržoazie, ta každodenní, a to se všemi svými problémy, frustracemi a iluzemi.

V roce 1914 vyšla Carnerovi sbírka *La paraula en el vent*, kde se autor již vzdaluje od forem noucentismu. Celou tuto etapu uzavírá sbírka *La inútil ofrena*, která je syntézou jeho díla do této doby.

V symbolistickém období své tvorby spadajícího do let 1925 až 1939 (kdy působil jako diplomat v Itálii), se Carner věnoval především psaní kritických článků proti diktatuře, překládal čínskou poezii, napsal několik divadelních her v duchu pokročilého noucentismu a především po objevení francouzského a anglického postsymbolismu přistoupil k revizi svého díla. Vzdálenost od Katalánska na jedné straně a seznámení se s novými literárními směry na straně druhé Carnerovi umožnilo poznat novou poezii, mnohem lidštější, realističtější a hutnější. Sbírka básní, která nejvíce zaznamenává tuto změnu stylu, je *El cor quiet* (1925). Za nejlepší báseň z tohoto období je považována *Nabí*, která vyšla až v roce 1941. V *Nabí* (hebrejsky „prorok“) používá Carner postsymbolistické postupy a prohluboval v ní své předešlé úvahy a rozpoležení (stesk po vlasti, úloha člověka na světě apod). Tato báseň se tak stala vzorem jeho metafyzických úvah.

Během občanské války pokračoval Carner v diplomatických službách na straně republiky. Po roce 1939 pro něj začalo opravdové vyhnanství. Ze začátku působil jako profesor na univerzitě v Mexiku, po roce 1945 se usadil v Bruselu. Byl jmenován členem zahraniční katalánské vlády. Po celou dobu byl literárně velmi činný.

Tvorba Josepa Carnera zaujímá velmi plodných sedmdesát pět let. Tematicky se Carner ve svých pracích snažil postihnout veškeré reálie své země, její lid, krajinu, historii. Pro nevšední vystihnoutí všech různorodých skutečností musel jako básník oplývat širokým idiomatickým základem. Carnerův jazyk je pestrý, rozmanitý, bohatý na neologismy, archaismy apod. Ne nadarmo je vedle Ramona Llulla a Jacinta Verdaguera považován za renovátora katalánského literárního jazyka.

Text 1**EGLÉ I LA SÍNDRIA**

Arriben les comares. Rient, fent el cor fort,
 es passen una síndria que és la més gran de l'hort;
 són llurs marits a vila, i han berenat entre elles,
 i juguen a encalçar-se damunt els blats desfets;
 mouen gatzara, salten, comencen cantarelles; 5
 va a rodolons la síndria i aixafa els peus distrets.
 La posta dessagnada fa tremolar l'herbeta.
 Una comare branda la forta ganiveta.
 Diu que és Eglé, la dona de l'home tan petit,
 que esglaia les cunyades i bat el seu marit. 10
 -A mi! -fan les amigues, cridant a la vegada.
 I, depassant-les totes, Eglé respon irada:
 -No sigui la primera tallada de ningú!
 A tu, la lluna roja, la llenço en sacrifici,
 ara que d'innombrables estels amb el seguici, 15
 vermella com la síndria, somrius a cadascú:
 rutlla d'amor que encises casals, camins i brolles,
 si ens veus avalotades retorna'ns a raó.
 No ens fes l'amor manyagues, seríem unes folles;
 si no ens escarrasséssim, o xacra o bé corcó. 20
 És cosa fada el viure quan hom no s'arromanga per al munyir
 o el péixer o el batallar amb la fanga:
 i si els marits enutgen i els fills donen treballs,
 ens cal l'home de casa i ens calen els brivalls.
 Tu doncs, tu que amb la teva mirada compassiva 25
 veus que els infants s'adormen i que el marit arriba del camp,
 i ens ilolumines la joia del sopar
 i alegres la botella posada a refrescar,
 demà, que a trenc de dia et reveurem encara,
 demana'ns, tafanera, amb ta minvada cara, 30
 si, closes en la fosca, ens remogué en el llit
 el plor de la mainada o els besos del marit

Text 2**LA POMA ESCOLLIDA**

*Alidé s'ha fet vella i Lamon és vellet,
i, més menuts i blancs, s'estan sempre a la vora.
Ara que són al llit, els besa el soletet.*

Plora Alidé; Lamon vol consolar-la i plora.

-Oh petita Alidé, com és que plores tant?

5

*-Oh Lamon, perquè em sé tan vella i tan corbada
i sempre sec, i envejo les nores treballant,
i quan els néts em vénen em troben tan gelada.*

*I no et sabria péixer com en el temps florit
ni fondre't l'enyorança dels dies que s'escolen,
i tu vols que t'abrigui i els braços em tremolen
i em parles d'unes coses on m'ha caigut oblit.*

10

Lamon fa un gran sospir i li diu:

-Oh ma vida, mos peus són balbs

i sento que se me'n va la llum,

15

*i et tinc a vora meu com la poma escollida
que es torna groga i vella i encara fa perfurn.*

*A1 nostre volt ningú no és dolç amb la vellesa:
el fred ens fa temença, la negra nit horror,
criden els fills, les nores ens parlen amb aspresa.
Què hi fa d'anar caient, si ens ne duem l'amor?*

20

Text 3**AGLAE I LES TARONGES**

*Aglae, sota un bell taronger deturada,
 al lluny sent les germanes com ocellada al vent.
 I ja no va a l'encalç per l'herba i la rosada,
 I té la cara pàl·lida d'un gran defalliment.
 Ella dansava i reia tot just casada amb Drias, 5
 altiva entre la fressa, joiosa de la llum.
 I ja de l'hort s'amaga per les desertes vies
 I encara es fa més blanca, perduda entre el perfum.
 I arriba a les taronges, i en cull i se n'emporta;
 la set, de sols mirar-les, li feia els ulls brillants. 10
 Mossega un fruit i acluca els ulls com una morta
 i del cabell afluixen el pes les dues mans.
 I Aglae, ja refeta, es bressa en l'esperança;
 amb un sospir molt tendre solleva el pit caigut;
 ella pogués besar l'infant que ja s'atansa, 15
 batec tan avinent i tan inconegut.
 I veu la piadosa taronja que fou bella,
 i jeu abandonada del rec vora l'espill.
 De la muller la sort li transpareix en ella:
 fer-se espremuda i lassa per la frescor del fill. 20*

Text 4**COM LES MADUIXES**

<i>Menja maduixes l'àvia d'abans de Sant Joan; per més frescor, les vol collides d'un infant. Per'xò la néta més petita, que és Pandara, sabeu, la que s'encanta davant d'una claror i va creixent tranquil·la i en ,admiració i a voltes,</i>	5
<i>cluca d'ulls, aixeca al cel la cara, ella, que encar no diu paraules ben ardides i que en barreja en una música els sentits, cull ara les maduixes arrupides, tintat de rosa el capciró dels dits.</i>	10
<i>Cada matí l'asseuen, a bell redós del vent, al jaç de maduixeres. I mira com belluga l'airet ombres lleugeres, i el cossiró decanta abans que el pensament. li plau la corretjola i aquell herbei tan fi, i creu que el cel s'acaba darrera del jardí.</i>	15
<i>En va la maduixera ,son bé de Déu cobria; en treure les maduixes del receret ombriu, Pandara s'enrojola, treballa, s'extasia: si n'ha trobat més d'una, aixeca els ulls i riu.</i>	20
<i>Pandara sempre ha vist el cel asserenat; ignora la gropada i el xiscle de les bruixes. És fe i és vida d'ella la llum de bat a bat. El món, en meravelles i jocs atrafegat, és petit i vermell i fresc com les maduixes.</i>	25

Text 5

LES NOUS DEL BERENAR

*Una fonteta raja al peu de la noguera.
Allà van cada tarda a berenar els infants;
potser la font n'imita els salts remorejants
I la noguera, a tots, els fa de mainadera.*

El més petit de tots, a sos germans digué: 5

*-Les meves nous, les meves, jo vull picar-les ara-
Fa, saberut, el gran: -Si en vols, les picaré.*

*Tu no, perquè en eixint de casa ha dit la mare
A Mirtil no li deu el roc; es tan petit!*

Quan pensa de picar la nou, es pica el dit. 10

*- No ho creguis – fa el menut -. Afago el roc, veuries,
sense cap dit a sota. – Ningú no el creu de re.*

Com el que fa de gran es plau en tiranies!

Mirtil pica de peus i crida com un be;

i, amb el rebec, les nous per terra cauen totes. 15

*El gran gira l'espatlla dient: -Tu sempre botes-,
i ja l'oblida, amb aire superbament serè.*

L'altre germà, però, que de reüll se'ls mira,

veu que Mirtil, picant de peus, en dansa d'ira,

sense saber-ho, esclafa les nous que li han caigut. 20

I va vers ell, distret, com de no res temut.

Pren cada nou, la menja (ningú no se n'adona).

Car, si amb plaer s'empara del guany de cada estona,

No hi escarafalleja ni se'n gloria pas.

Que el seny defuig, alhora, topades i escarràs. 25

Text 6

RETORN A CATALUNYA

*Ja veig damunt la terra de foc el nostre pi
Oh gent que per les feixes daurades feu camí!
em sobta com un vi
la força tota vella i humil que ens agermana.
(És viu com la ginesta i com el blau marí
el teu escarafall, oh noia catalana.)*

*Com somrieu en hores del vespre, masos blancs,
entre pallers de bona companyia,
i cada mas ateny en curta rogalia
bosquet i blat i vinya i un marge amb tres pollancs.*

*Voldria, tot perdent-me per valls i fondalades
dir tes llaors, oh terra de salut!
enmig de coses fosques i vides oblidades
com aquest grill que canta dins un camí perdut.*

JOSEP CARNER

Bartomeu Rosselló-Pòrcel (1913–1938)

U tohoto básníka řazeného do generace občanské války je již patrný rozchod s tzv. mallorskou školou. Je mu prisuzován bezesporu nezanedbatelný vliv na poválečné básníky. Jeho role uvnitř katalánské poezie je přirovnávána k roli ztvárněné Rimbaudem v poezii francouzské. Rovněž také představuje vrchol hnutí, které známe pod názvem tzv. „čistá poezie“.

Rosselló-Pòrcel se narodil na Mallorce a své básně, zprvu v kastilštině, začal psát již v jedenácti letech. Jeho básně z jinošských let jsou věrný mallorské poetické tradici. Na vysoké škole byl velmi politicky činný a přicházel do kontaktu s novými literárními směry. Vliv na něj měli i autoři vycházející z noucentismu (Carner a Riba) a především i španělská Generace 27. V roce 1933 vyšla jeho první sbírka s názvem *Nou poemes*, kterou následoval *Quadern de sonets* (1934).

Roku 1938 vyšlo posmrtně Rosselló-Pòrcelovo nejlepší dílo, *Imitació del foc*. Oheň, který je i součástí názvu této jeho poslední sbírky, je jedním z hlavních témat Rosselló-Pòrcelovy poezie.

INICI DE CAMPANA

Inici de campana
efímer entre els arbres
- fora porta - de tarda.
La pols dels blats apaga
un or trèmul en punxes
blanquinoses de plana.
L'àmbit vincla i perdura
comiats d'enyorances
d'avui mateix. Desvari
de vies solitàries.
Argila i calç. Finestres
de la casa tancada,
quan torno, d'horabaixa,
girant-me adesiara.

D'IMITACIÓ DEL FOC, 1937

EN LA MEVA MORT

*Estic cansat de tu, domini fosc
i tempestat de flama.
M'exaltaré damunt els horitzons
i trauré les banderes al desert
de la darrera cavalcada.
Reina d'aquestes hores, ara véns
tota brillant, armada.
Inútil desesper del vespre! L'alba
s'acosta ja amb l'espasa,
i l'ardor temerari que m'encén
allunya les estrelles.*

D'IMITACIÓ DEL FOC, 1937**Literatura po roce 1939**

Katalánská kultura po občanské válce byla zcela předurčena k zániku. Několikaleté úsilí obrozenců, modernistů a noucentistů vzkřísit katalánskou literaturu a postavit ji na evropskou úroveň mohlo být zcela zmařeno, kdyby se intelektuálové, významná část politiků a osvětěná část obyvatelstva smířili s tímto stavem věcí a nezahlíželi svůj vzdor. Prostředky k tomu byly zpočátku zcela minimální, v mnoha případech ilegální, avšak již v šedesátých letech 20. století lze vysledovat pozitivní výsledky a katalánská literatura zažívá největší rozkvět od dob zlatého věku svého písemnictví.

V tomto poválečném období nelze v katalánské literatuře hovořit o žádném programovém hnutí. Intelektuálové trpěli následky občanské války stejně jako kdokoli jiný, avšak kromě toho cítili zmaření svých literárních ambicí. To u mnoha z nich vyvolalo životní nejistotu či vedlo k intelektuální apatii.

Toto poválečné období katalánské literatury lze rozdělit na několik etap. První začíná v roce 1939 a končí vyvrcholením druhé světové války v roce 1945. Je to období nuceného literárního ticha, kdy se publikovalo především v zahraničí nebo v ilegalitě. Nejvíce exulantů odešlo do Francie, dále také do Latinské Ameriky (Mexiko, Chile, Argentina), kde byli přijati krajany. V azylu tito literární exulanti povětšinou pracovali v nakladatelstvích a psali ve svém rodném jazyce či v jazyce země, která je přijala. Po roce 1939 vyšly v zahraničí stovky katalánských titulů. Je zaznamenána existence více než sto padesáti katalánsky psaných časopisů. To vše naznačuje skutečnost, že byť byl kontakt mezi exulanty omezený, spojovalo je úsilí udržovat naživu jazyk a kulturu svého národa alespoň

zvenčí. V poezii přetrvávají formy symbolistické, které pod tíhou událostí spojených s občanskou válkou, následným pronásledováním a exilem získaly subjektivní a emotivní rozměr. Patří sem bezesporu Carnerova sbírka *Nabí* či Ribovy *Elegies de Bierville*. Próza pokračuje ve znamení psychologického románu pěstovaného před válkou.

Druhá etapa se odvíjí od konce druhé světové války a končí zhruba v polovině 50. let, kdy Španělsko vybredá ze své izolace a otevírá hranice světu. Katalánská literatura v tomto období začíná pomalu vycházet z ilegality a dostává se mezi širší veřejnost, byť z literární produkce převládá stále ta exilová. Objevují se první nakladatelství (Barcino, Moll) a vznikají literární ceny (Joanot Martorell, Víctor Català apod.). Katalánští literáti vstupují do kontaktu s intelektuály ze zbytku Španělska. Ilegální činnost se z domácností přesouvá na univerzity. Je založen časopis „*Ariel*“ a „*Poesia*“.

Léta 1955 až 1970 jsou obdobím, kdy na scénu přicházejí dvě generace autorů. Tou první je generace, kam se řadí ti, jejichž tvorba spadá ještě do let předválečných a kteří po odluce začínají opět publikovat (Riba, Carner, Espriu, Rodoreda, Calders). Jsou to autoři hluboce zasažení tragédií občanské války, která se stává námětem jejich děl. Oproti nim stojí generace o něco mladší, ochuzená o příslušnou literární a kulturní tradici své země, která je nucena tyto nedostatky dohnat samostudiem (G. Ferrater, J. Sarsanedas, J. Mola, M. Pedroló atd.). Jejich záměry však nejsou jen čistě literární a estetické. Literatura na jedné straně získává rozměr ideologický, na druhé straně se tito autoři snaží o definitivní jazykovou normalizaci. Nejvýznamnějším problémem se pro mladší generaci stal totiž právě rodný jazyk, protože vzdělání získali ve španělštině.

V sedmdesátých letech nastupuje další generace samouků toužící po profesionalizaci. Zakládají asociace a nakladatelství, cestují do zahraničí. Jsou ovlivněni filmem, komiksem, televizí. Zaměřují se na mladé publikum a snaží se postihnout tabuizovaná témata způsobem co nejpřirozenějším (Montserrat Roig, Carme Riera, Quim Monzó apod.)

Josep Pla (1897–1981)

Josep Pla je mnohými označován za jednoho z nejvýznamnějších představitelů současné katalánské prózy. Tento obdivovatel a dobrý znalec autorů jakými byli např. Montaigne či Voltaire, původně studoval medicínu. Nakonec ale vystudoval práva a následně se vydal na cestu novináře. Spolupracoval s deníky jako „*Las Noticias*“, „*La Publicitat*“, „*La Veu de Catalunya*“. Mnoho let působil i jako zahraniční dopisovatel, což mu umožnilo procestovat kus Evropy. Občanskou válku prožil v zahraničí a do Katalánska se vrátil až po jejím konci, v roce 1939, a stal se šéfredaktorem novin „*La Vanguardia*“. Ve španělštině napsal celou řadu cestopisů, biografí, esejů apod., ale za jeho nejvýznamnější díla se označují ta, jež napsal v katalánštině (poté, kdy byla katalánština opět povolena jako literární jazyk). Díky těmto dílům si opět získal čtenáře, kteří si již odvykli v tomto jazyce číst. Jeho tvorba je rozsáhlá (sebrané spisy tvoří na sedmdesát svazků) a je charakteristická svou náchylností ke skepsi a svým burleskním tónem. Pla se rozhodl vytvořit obraz Katalánska své doby, podat svědectví o tom, co on sám viděl. Pro Pla je literatura odrazem „dané společnosti v daný moment“. Předkládá čtenáři živým a přímým způsobem kroniku, v níž je zachyceno líné plynutí času. K jeho dílům se řadí eseje *Els pagesos* (1952), *El pagès i el seu món* i *Les hores* (1953), dále biografické dílo *Vida de Manolo* (1928), *Santiago Rusiñol i el seu temps* (1955), *Francesc Cambó* (1928–1930), *Homenots*, *Retrats de passaport* i *Tres senyors*. Dále sem patří také cestopisy *Les illes*, *Viatge a la Catalunya Vella*, *Itàlia i el Mediterrani*, *Les Amèriques*, *Sobre París i França*, *Cartes de lluny* (1947) a *Israel, 1957* (1958) a politické reportáže *Polèmica. Cròniques parlamentàries* (1929–1932), *Madrid. L'adveniment de la República* (1933) a *Cròniques parlamentàries* (1933–1934) a (1934–1936).

Text 1

Avui, després d'haver caminat una hora -potser una hora i mitja-, m'he assegut en un marge del camí per contemplar el paisatge. Ha fet una tarda molt fina. Davant meu hi ha, a primer terme, un rostoll que un pagès petit i saltironejant llaura amb un lent coble de bous. Més enllà del rostoll hi ha un camp d'alfals d'un verd una mica aspre, lleugerament tocat per sobre de la flor de l'herba, que és malva i morada. Al costat d'aquest camp, en el mateix repeu d'un pujolet, hi ha una vinya que el sol de setembre daura i rovellà. Sobre aquesta perspectiva apareix una gran masia a quatre vents, de pedra madura, amb un teulat de frontó triangular. Sota del ràfec, hi ha una teoria de minúsculs arquets, que semblen pinyons arrencats. El triangle del frontó, però, no és regular. El cantó de la dreta és una mica més llarg que el ràfec de l'esquerra. Aquesta irregularitat dona una gràcia deliciosa al bloc de pedra. Paral·lel a la vertical de la casa, que la llum de la tarda estremeix en un batec calent, vagament rogenc, s'alça un vell xiprer solitari i esvelt. El brocal d'un pou, tocat de calç, posa, al costat de l'era, una forma d'una amable intimitat. La llum del sol es bolca sobre la forma pomposa dels pallers, i la palla tendra acabada de batre té un color incandescent d'estany fos. Amb el pas de l'any, aquest color es tornarà de rovell d'ou, que després la pluja esgrogueirà i tornarà la palla cadavèrica. Més enllà de la masia es dibuixen uns pujolets d'una gran suavitat de forma i d'una gran elegància de perfil. Els més acostats a la casa detallen les clares oliveres que porten a sobre. Aquestes formes blavisses, verdoses, semblen flotar en una llum extasiada, neta, dolça, afectada només per un punt imperceptible de decantació en la vaguetat tardoral. Sobre les corbes dels pujols, sobre el seu perfil llargament ondulat, es dibuixen les línies dels vessants dels teulats de la casa. Entre l'àrabesc llunyà i el perfil de la masia s'estableix una correspondència, una conjugació, un cert paral·lelisme de vaguetat i de gràcia. La casa està admirablement col·locada sobre el paisatge. Els homes que la construïren formaven part de l'anonimat més gloriós. S'adonaven, però, del pes, de les formes, de l'esperit de la realitat circumdant. Un bon gust instintiu, nascut de la seva innata humilitat, eliminà de la seva visió de les coses tot exabrupte presumptuós, tota vel·leïtat de singularització -aquesta tendència a l'exabrupte i a la pedanteria que en l'arquitectura moderna és d'una permanència revoltant. La característica de l'arquitectura moderna és la pretensió, l'enravenament sistemàtic. És una obra de tibats. Aquells homes alçaren la casa pensant que no era més que un element minúscul del paisatge. Crearen, per això mateix, una obra útil, bella, elegant. Quatre segles d'intempèries humanes i de metereologies diverses semblen haver-la madurada: les seves línies s'han endolcit i lligat, encara, amb la terra; la pedra s'ha daurat i esmorteït. La seva contemplació em produeix una fascinació amable, dona repòs i calma al meu esperit. Al voltant de la casa hi ha una gran pau. El vent mou una mica la branca alta del xiprer. El cant del gall es perd en l'amplada del silenci. La masia està admirablement assentada sobre la terra: la seva presència no crispa res, no

enerva res. Al contrari: la terra sembla gaudir-se presentant, sobre el palmell de la mà, una forma corroborant i lluminosa. Terra i fàbrica es fonen en la mateixa, llarga, ampla sinfonia. Confesso que màtrau la contemplació de les nostres velles masies. Són molt belles. Em produeixen, a més a més, un gran respecte. Davant d'elles, el meu esperit tendeix a pensar en coses més vastes i generals que les que la realitat concreta m'ofereix. En el sistema social del nostre país, aquestes cases tenen importància. És sempre molt útil, normatiu i necessari meditar sobre les nostre arrels terrenals.

Carles Riba (1893–1959)

U tohoto univerzitního profesora řečtiny je třeba vyzdvihnout především již zmíněné *Elegies de Bierville* (1942). Dílo napsané v těžkém období exilu se nese v metafyzickém duchu a patří k vrcholným dílům katalánské poezie všech dob. Dalším jeho význačným dílem je také *Salvatge de cor* (1952). Riba se věnoval rovněž překladu, do katalánštiny přeložil celou řadu antických autorů i moderních spisovatelů, jakými byli Poe, Rilke apod.

Text 1

*Súniön! T'evocaré de lluny amb un crit d'alegria,
tu i el teu sol lleial, rei de la mar i del vent:
pel teu record, que em dreça, feliç de sal exaltada,
amb el teu marbre absolut, noble i antic jo com ell.
Temple mutilat, desdenyós de les altres columnes
que en el fons del teu salt, sota l'onada rient,
dormen l'eternitat! Tu vetlles, blanc a l'altura,
pel mariner, que per tu veu ben girat el seu rumb;
per l'embriac del teu nom, que a través de la nua garriga
ve a cercar-te, extrem com la certesa dels déus;
per l'exiliat que entre arbredes fosques t'albira
súbitament, oh precís, oh fantasmal! i coneix
per ta força la força que el salva als cops de fortuna,
ric del que ha donat, i en sa ruïna tan pur.*

ELEGIES DE BIERVILLE (1939)

Text 2

*Morir tal vegada seria
com quan, dormint, un tust precipitat
ens esbatana els ulls a la tenebra,
i ens redrecem, dubtant si fou realitat
o si un somni que s'esmunyia
deixà entortolligat
al nostre sentit afuat
un esquinçall ronser de febre.
L'horror és de sentir que entre la veritat
i nosaltres no hi ha sinó un pas de tenebra,
i que el peu serveix d'amagat
la covardia de la voluntat.*

**ESTANCES,
llibre segon (1930)**

Salvador Espriu (1913–1985)

Mezi nejčtenější autory frankistické éry patří bezesporu Salvador Espriu. Tento veličán katalánské literatury byl dokonce několikrát nominován na Nobelovu cenu za literaturu. Espriu pěstoval celou řadu žánrů, včetně divadla. Své první dílo, *Israel. Esbozos bíblicos* (1929), publikoval Espriu již ve svých šestnácti letech, byť ve španělštině. Z jeho předválečné prozaické tvorby stojí za zmínku román *El doctor Rip* (1931) nebo novela *Laia* (1932), kterou charakterizuje až impresionistická kresba prostředí a pro autora tak typický kultivovaný jazyk. V tomto díle Espriu poprvé načrtl svou Sineru (vesnička Arenys de Mar čtena pozpátku, kam jezdil na prázdniny), která se stala dějištěm některých jeho básnických sbírek a předválečných povídek. Bájná Sinera je místem jeho dětství na jedné straně a Katalánska na straně druhé. Tento mýtus o ztraceném světě Espriu nejlépe rozvinul ve své poezii, kde lze dále také vysledovat téma smrti či občanské války. Sem patří sbírky *Cementiri de Sinera* (1946), *Les hores* (1952), *Mrs Death* (1952), *El caminant i el mur* (1954), *Final del laberint* (1955), *Llibre de Sinera* (1963) či *Setmana Santa* (1971). Po občanské válce, která byla pro Espriu velkým traumatem, napsal dramatické dílo *Antígona* (vydané až v roce 1955). Jde o úvahu nad právě proběhlou občanskou válkou, která v díle dosahuje apokalyptických rozměrů na způsob antických mýtů. Z dalších dramát je třeba zmínit *Ronda de mort de Sinera* (1966) nebo *Una altra Feda, si us plau* (1978). *Primera història d'Esther* (1948) je pak označováno za vrcholné dramatické dílo poválečné éry vůbec. Espriu v něm na biblickém příběhu o Ester zarámovaném mytickou Sinerou vylíčil tragédii vlastního národa. V tomto poválečném období vzal na svá bedra občanskou povinnost směřující k usmíření mezi Španěly a k soužití všech národů a jazyků Španělska. Tento jeho postoj vyjadřuje nejlépe poetické dílo *La pell de brau* (1960).

Text 1**ASSAIG DE CÀNTIC EN EL TEMPLE**

*Oh, que cansat estic de la meva
covarda, vella, tan salvatge terra,
i com m'agradaria d'allunyar-me'n,
nord enllà,
on diuen que la gent és neta
i noble, culta, rica, lliure,
desvetllada i feliç!
Aleshores, a la congregació, els germans dirien
desaprovant: "Com l'ocell que deixa el niu,
així l'home que se'n va del seu indret",
mentre jo, ja ben lluny, em riuria
de la llei i de l'antiga saviesa
d'aquest meu àrid poble.
Però no he de seguir mai el meu somni
i em quedaré aquí fins a la mort.
Car sóc també molt covard i salvatge
i estimo a més amb un
desesperat dolor
aquesta meva pobra,
bruta, trista, dissortada pàtria.*

Text 2

LA PELL DE BRAU

[XXX]

*Diversos són els homes i diverses les parles,
i han convingut molts noms a un sol amor.
La vella i fràgil plata esdevé tarda
parada en la claror damunt els camps.
La terra, amb paranys de mil fines orelles,
ha captivat els ocells de les cançons de l'aire.
Sí, comprèn-la i fes-la teva, també,
des de les oliveres,
l'alta i senzilla veritat de la presa veu del vent:
“Diverses són les parles i diversos els homes,
i convindran molts noms a un sol amor.”*

Josep Maria de Sagarra (1894–1961)

Dramatik, novinář, romanopisec a básník Josep Maria de Sagarra se stal legendou již za svého života. Co do druhů poezie byly Sagarrovou silnou stránkou básně lyrické (*Cançons de rem i de vela*, 1923), napsané v lidovém duchu a zasazené do venkovského či přímořského prostředí. Satirická poloha na politické téma je zase patrná ve sbírce *Cançons de taverna i d'oblit* (1922). Epický druh poezie nejlépe představuje dlouhá báseň až o devíti tisících veršů *El comte Arnau* (1928). Z období před občanskou válkou pochází dvě jeho nejvýraznější divadelní hry v kostumbristickém duchu, které jsou úspěšně uváděny dodnes. Jsou to *L'hostal de la Glòria* (1931) a *El cafè de la Marina* (1933). Jeho románovou tvorbu představují tři díla: *Paulina Buxareu* (1919), *All i salobre* (1929) a *Vida privada* (1932). Tento poslední román je ironickým popisem dvou nejsilnějších společenských skupin (aristokracie a buržoazie) v době velkých historických změn. Ve své době tento román vyvolal skandál. Po občanské válce Josep Maria de Sagarra přeložil Danteho *Božskou komedii* a kromě jiného také dvacet osm Shakespearových děl.

Text 1

AIGUA-MARINA

*Voldria, ni molt ni poc:
ésser lliure com una ala,
i no mudar-me del lloc
platejat d'aquesta cala;
i encendre el foc
del pensament que vibra,
i llegir només un llibre
antic,
sense dubte, ni enveja, ni enemic.*

*I no saber on anirem,
quan la mort ens cridi al tàlem:
creure en la fusta del rem,
i en la fusta de l'escàlem.*

*I fer tot el que fem,
oberts de cor i de parpelles,
i amb tots els cinc sentits;
sense la por de jeure avergonyits
quan surtin les estrelles.*

*Comprendre indistintament
rosa i espina;
i estimar aquest moment,
i aquesta mica de vent,
i el teu amor, transparent
com una aigua-marina.*

Text 2**VINYES VERDES VORA EL MAR**

*Vinyes verdes vora el mar:
ara que el vent no remuga,
us feu més verdes, i encar
teniu la fulla poruga,
vinyes verdes vora el mar.*

*Vinyes verdes del coster:
sou més fines que l'userda.
Verd vora el blau mariner,
vinyes amb la fruita verda,
vinyes verdes del coster.*

*Vinyes verdes, dolç repòs
vora la vela que passa;
cap al mar blinqueu el cos
sense decantar-vos massa,
vinyes verdes, dolç repòs.*

*Vinyes verdes, soledat
del verd en l'hora calenta.
Raïm i cep retallat
damunt la terra lluenta;
vinyes verdes, soledat.*

*Vinyes que dieu adéu
al llagut i a la gavina
i el fi serrellet de neu
que ara neix i que ara fina ...
Vinyes que dieu adéu!*

*Vinyes verdes del meu cor ...
Dins del cep s'adorm la tarda,
raïm negre, pàmpol d'or,
aigua, penyal i basarda.
Vinyes verdes del meu cor ...*

*Vinyes verdes vora el mar,
verdes a punta de dia,
verd suau de cap al tard ...
Feu-nos sempre companyia,
vinyes verdes vora el mar!*

Llorenç Villalonga (1897–1980)

Mallorský psychiatr Llorenç Villalonga svou literární kariéru zahájil románem *Mort de dama* (1931). Tato veselá satira namířená proti mallorské aristokracii a svým způsobem proti celé mallorské literární skupině „Escola mallorquina” vzbudila ve své době velký rozruch. V roce 1936 se Llorenç Villalonga stal členem fašistické politické strany Falange. Od tohoto data až do roku 1952, kdy ho definitivně opouští zájem o politiku, publikoval výhradně ve španělštině. Poté následovala již tvorba v katalánštině (*La novel·la de Palmira* (1952) atd.) V šedesátých letech vyšel i jeho zásadní román, *Bearn o la sala de les nines* (1961), ve kterém Villalonga elegickým způsobem vylíčil příběh úpadku aristokratické rodiny zasazený na mallorský venkov 19. století. Aristokracie je vůbec jedním z hlavních témat Villalongovy tvorby. Po občanské válce však satiru vystřídal nostalgický, až oslavný tón a děj těchto románů, povětšinou zasazený do 18. a 19. století, je čím dál více konfrontován se světem současným. Z dalších děl je nutno uvést *La gran batuda* (1968), *El misantrop* (1972) či *Un estiu a Mallorca* (1975). Villalonga je také autorem divadelních her, z nichž nejznámější je *Faust* (1956).

Navzdory svému politickému přesvědčení před občanskou válkou a během ní se Villalonga stal zarytým patriarchou katalánského písemnictví a obhájcem tzv. „pancatalanismu”.

Text 1

Aquell dia, Obdúlia Montcada, viuda de Bearn, compregué que es moria.

Conservava als vuitanta-quatre anys la mateixa intel·ligència, clara i escassíssima, que a vint-i-cinc. Les veritats fonamentals que arribà a captar dona Obdúlia foren senzilles: sabia que les cases amb les entrades estretes són cases mossones, que la noblesa de Palma és la primera del món i que la família Montcada és la primera entre totes les famílies de Mallorca (ella, que era quasi analfabeta, s'havia llegit els quatre toms de la vida del beat Joan de Montcada, que ocupà la cadira episcopal de València en temps de Felip III i contribuí que el Rei Sant expulsàs d'Espanya els moros). Comprenia també dona Obdúlia que el món es divideix en dos grups molt grans: el de les persones assenyades, que pensen com ella, i el dels pertorbats, que opinen d'una altra manera. Tenia bona memòria: recordava que en 1869 el seu marit rebé un autògraf de Don Carles, i que en 1912 les seves joies, en especial una anomenada “El Cometa”, foren elogiades per un Valois. Li agradaven les festes i l'animació, i lamentava que a Palma les persones decents ja no es divertissin. El camp l'avorria, en no ésser com a fons per a dinars i tes, amb molta de gent. Altre temps sempre tenia convidats

a la seva finca de Ses Colomes, però feia anys que l'avarícia s'havia apoderat de dona Obdúlia. Al present no menjava mai ca-seva. Trobava natural que els parents la mantenguessin, i sols de tard en tard, per justificar la seva conducta, es lliurava a les efusions familiars, declarant que la solitud l'entristia. Era aficionada a les frases vagues.

“Vltros estimau n'Obdúlia”, solia dir, “i n'Obdúlia, que és agraïda, se'n recorda, de ses atencions que li tenen”. Aquestes paraules sempre feien bon efecte de boca de la viuda rica i octogenària. Però això no succeïa cada dia. Generalment la senyora usava un llenguatge goiesc i s'enfuria contra els parents a la més petita contrarietat. El seu instint mundà, afinat per tants d'anys de vida social (i hem de fer ressaltar la força dels instints en aquest temperament tan medul·lar), la induïa a no prodigar les amabilitats, sabent per experiència que seria més festejada com més impertinent es mostràs.

Físicament, després d'haver estat una senyora isabelina, amb pits prominents i toaletes vistoses, era a la senectut una caricatura de pepa fràgil. Els anys, que no perdonen, engoliren els seus encisos adiposos. Les mans i els peus eren senyorívols. L'esperit, el seguí conservant isabelí.

Aquella dama representava l'ànima d'una societat que desapareix. Avui les velles famílies de Mallorca estan completament apagades, però les coses no sempre han estat igual. Les nostres àvies han conegut una època que, sense ésser més intel·lectual, era més vital: època estranya, plena de tenebrosos prejudicis i d'intransigències, però al mateix temps d'esperits que, tot proclamant-los, hi passaven per damunt. Don Francesc Villalonga, de Ca N'Escalades, en sap moltes coses. Ell ha ballat amb dona Obdúlia i podria descriure la seva simbòlica mort molt millor que nosaltres. La senyora de qui parlam té instints originals i xarons; és apassionada i voluble. A força de no pensar, els seus actes pareixen de vegades inspirats per una veu interior... I així la seva inconsciència esdevé bíblica. En ocasions profetitzà. El diable, que és tan pintoresc, la dotà de tots els secrets de l'expressió, que és sempre valenta i no poques vegades oportuna, d'una desimboltura plebea.

Els aficionats a estudis de sang, que pretenen a darrera hora fer de l'herència una llei científica, s'haurien explicat la interessant psicologia de dona Obdúlia acudint al seu arbre genealògic. Aquestes qüestions són obscures i resulta exposat aventurar res. Dona Obdúlia era producte d'una aliança desigual. L'avi, el señor de Ca'n Montcada, s'havia casat a seixanta anys amb una al·lota de família modesta que morí en donar a llum. Per part de mare tenia dona Obdúlia un parent menestral i una neboda que rodava pels music-halls, a Barcelona o a València. Per part de pare comptava amb ascendentspirates -els fundadors-, mercaders, barons i sants. Tots ells solien viure dissipadament a la joventut i tornaven avars i virtuosos a la vellesa: és el procés de les persones equilibrades. I basti amb aquests antecedents. Emili Zola, per gratar massa en el famós arbre dels Rougon Macquart, aconseguí despistar el lector, que a la fi de la sèrie no sap ja quines conseqüències ha de

deduir. La comtessa de Pardo Bazán declara ingènuament la seva perplexitat en veure com, en el famós arbre, la neurosi heretada de la folla i l'alcohòlic es transforma en geni, vici, vesània, etcètera. I exclama: "A fi de comptes, l'herència ve a ésser un comodi". Sospitam que, per ara, l'herència no és altra cosa. Per ésser clars no hem de voler profunditzar. Resta dir solament, perquè ho havíem oblidat, que dona Abdúlia no és cleptòmana, per més que el seu pare i els seus avis acostumassin a dur-se'n el paper d'escriure i les revistes il·lustrades del Circulo Mallorquí.

Mercè Rodoreda (1908–1983)

Za zcela zásadní dílo katalánské literatury 20. století je bezesporu považován román *Diamantové náměstí* (*La plaça del diamant*, 1962) z pera barceloňanky Mercè Rodoredy. Ta jako jedináček prožila velmi osamocené dětství. Brzy se u ní projevil literární talent a mladá Rodoreda začala spolupracovat s řadou časopisů, ve kterých vycházely její články a povídky. Poté následovala série románů, která vykulminovala v roce 1937 oceněním „Premi Creixell“ za román *Aloma*. Po občanské válce odešla Rodoreda do exilu do Paříže a odtud také uprchla před Hitlerem do Ženevy, kde se věnovala překladu pro mezinárodní organizace. V roce 1957 získala cenu Victora Cataly za povídkovou sbírku *Vint-i-dos contes* (1958). Tímto počinem přerušila léta tvůrčího mlčení způsobeného občanskou válkou. Rodoreda se do Katalánska definitivně vrátila v roce 1973.

Tvorbu Mercè Rodoredy lze rozdělit do tří hlavních období. Do prvního, spadajícího do let jejího mládí, patří romány *Sóc una dama honrada?* (1932), *Del que hom no pot fugir* (1934) a *Un dia en la vida d'un home* (1936). K těmto počínům se Rodoreda však později nehlásila. Výjimkou je již zmíněný román *Aloma* (1938), který je zasazen do předválečného Španělska a který Rodoreda v šedesátých letech přepracovala.

Do druhého období, které lze označit za období autorčiny zralosti, patří již výše zmíněný román *Diamantové náměstí*. Hrdinkou tohoto románu je mladá dívka Natàlia, přezdívaná svým mužem Colometa (Holubička), žijící v barcelonské čtvrti Gràcia. Rodoreda zde v první osobě singuláru emotivně a poeticky líčí Natàliiny životní strasti, kterým je vystavena v období před občanskou válkou, během ní a také po jejím ukončení. Toto druhé období tvorby Mercè Rodoredy uzavírá román *El carrer de les Camèlies* (1966).

Do třetího období (které bývá označováno také jako období „autorčina stáří“) se řadí díla jako *Jardí vora el mar* (1967) či *Mirall trencat* (1974). Psaní bylo pro Rodoredu únikem od nešťastného manželství a nechtěného mateřství. Tato nejvýznamnější poválečná románová spisovatelka a nejvýznamnější katalánská spisovatelka vůbec byla přeložena do desítky jazyků. Její dílo, na němž je patrný vliv Freuda, je srovnáváno s díly Prousta, Woolfové a Joyceho.

Text 1

Em sap greu fer-li obrir la porta ara que acabava de tancar, però la seva merceria és l'única que em ve de pas quan surto de l'obra. Ja fa uns quants dies que miro l'aparador ... Fa riure, em penso, que un home de la meva edat, brut de ciment i cansat de córrer per la bastida ... Deixi'm eixugar lasuor del coll: la pols del ciment se'm fica a les clivelles de la pell i amb la suor se m'escalden. Voldria ... En el seu aparador hi té de tot menys el que jo voldria ... però potser és perquè no està bé posar-ho a l'aparador. Hi té collarets, agulles, fils de tota mena. Es veu que això dels fils és una cosa que fa tornar les dones mig boges ... Quan era petit remenava el paner dels fils de la meva mare i enfilava els rodets en una agulla de fer mitja i em divertia fent-los giravoltar. Fa riure que un galifardeu com jo era es divertís així, però ja se sap, són coses de la vida. Avui és el sant de la meva dona i segur que ja es pensa que no li regalaré res, que no me'n recordaré. Les merceres, el que jo voldria de vegades ho tenen a dintre d'unes capsos molt grosses de cartó ... Què li sembla si li regalés un collaret? Però no li agraden. Quan ens vam casar n'hi vaig comprar un de vidre, tot de boles de color de vi de postres, i li vaig preguntar si li agradava i va dir: sí, molt. I no se'l va posar ni una sola vegada. I quan li preguntava, de tant en tant per no cansar-la: que no et poses el collaret?, deia que la vestia massa, que si se'l posava li semblava que semblava una vitrina. I no la vaig poder treure d'aquí. En Rafel et, el nostre primer nét, que va néixer carregat de cabells i amb sis dits a cada peu, va fer servir el collaret per a jugar a bales. Ja veig que l'estic entretenant, però hi ha coses que són difícils per a un home. A mi faci'm anar a comprar el que vulgui de coses de menjar, no sóc d'aquells que els fa vergonya dur el cabàs, al contrari, m'agrada triar la carn, amb el carnisser som amics del néixer; i triar el peix. La peixatera, vull dir els seus pares, ja venien peix als meus. Però comprar coses que no siguin de menjar ... ja em té més perdut que un mussol quan és de dia. Aconselli'm. A vostè què li sembla que li podria regalar? ... Dues dotzenes de rodets de fil? ... de diferents colors, però sobretot blanc i negre que són colors que sempre es necessiten. Potser li ensopegaria el gust, però vagi a saber! Potser me'ls tiraria pel cap. Segons a quins moments, si està de mal humor, em tracta com si fos una criatura...

AMOR**(La meva Cristina i altres contes) (1967)**

Text 2

Ja es començava a fer fosc. Donaren la volta pel camí de lloses que passava arran de la casa. A la dreta, amb les branques gairebé tocant a la paret, hi havia un arbre de fulles estretes i lluent. «¿Oi que és un llorer? », preguntà la Teresa. «Sí senyora; i no en veurà gaires de tan alts.» Més enllà del llorer hi havia un pou i dos bancs de pedra sota una pèrgola coberta de glicines seques. Travessaren l'esplanada i la Teresa, tot mirant l'espessor d'arbres que hi havia al capdavant, pensà: «És bonic, però fa basarda.» Caminaven entre falgueres i esbarzers. A dalt de les branques se sentia parrupeig de tórtors. «Això –digué Valldaura– no ha estat mai un bosc: quan van fer la casa devia ser un parc.» «Em pensó que té raó –li contestà Fontanills tot mirant a terra per no ensopegar–; és un parc abandonat.» Aviat arribaren a la vora d'una bassa d'aigua voltada d'heures negres. «Aquesta bassa, senyora Valldaura, no s'asseca mai; cap al mig té més de set pams de fondària. A l'acabament del terreny hi ha tres cedres centenaris. Diuen que porten sort. ¿Vol que els anem a veure?» Tot d'una, per entre heures ran de terra, se sentí un soroll de bestiola espantada. La Teresa s'acostà al seu marit: «Anem-nos-en ... » El vent, cada vegada més fort, feia anar les branques d'una banda a l'altra. Sortiren a l'esplanada i la Teresa veié que encara no era ben bé de nit. Fontanills, amb el braç estès, assenyala una caseta a l'altra banda de l'esplanada, gairebé a tocar dels primers arbres. «És la caseta dels safarejos; també s'hi poden posar eines ... i al darrera hi ha un porxo.» Els digué que els donaria rosers d'emparrar perquè poguessin cobrir-ne les parets. «El vell que em guarda el mas de Premià sempre té esqueixos d'uns rosers que fan roses de color de carn grosses com el puny.»

MIRALL TRENCA
(1974)

Pere Calders (1912–1994)

Pere Calders vystudoval malbu a do literárního světa se zapsal zprvu jako novinář. Stejně jako Rodoreda patří do generace, která odešla po občanské válce do exilu. Calders se uchýlil do Latinské Ameriky. Své dílo publikoval již těsně před občanskou válkou. Z tohoto období stojí za zmínku soubor povídek *Primer arlequí* (1936) či román *La glòria del doctor Larén* (1936). Mezi jeho nejznámější díla, protkaná dávkou ironie a fantazie, patří krátké povídky *Cròniques de la veritat oculta* (1954), za které získal literární cenu Víctora Cataly. V šedesátých letech vyšel jeho román oceněný cenou Sant Jordi *L'ombra de l'atzavara* (1964). Calders v něm vylíčil své dojmy a vzpomínky na Mexiko. Do mexického prostředí také zasadil děj některých svých povídek (*Gent de l'alta vall*, 1966) či krátkou prózu *Aquí descansa Nevarés* (1966). Toto poslední zmíněné dílo zřetelně poukazuje na Caldersův zájem o sociální tematiku.

V roce 1968 vydal soubor všech svých do té doby publikovaných povídek pod názvem *Tots els contes*.

Text 1

Un dia, fent guerra, vaig trobar-me separat de la meva gent sense armes, sol i desemparat com mai. Em sentia una mica humiliat, perquè tot feia preveure que el meu concurs no devia ésser decisiu i la batalla feia via, amb un soroll i una quantitat de morts que esgarrijava.

Vaig assegurar-me a la vora d'un camí per fer determinades reflexions sobre aquest estat de coses, i vet aquí que, de sobte, un paracaigudista vestit d'una manera estranya va prendre terra a prop meu. Sota la capa que portava, s'hi veia una metralladora i una bicicleta plegable, tot això dissimulat, és clar. Va acostar-se'm i amb accent estranger molt marcat em preguntà:

- *¿Que em podríeu dir si vaig bé per a anar a l'Ajuntament d'aquest poble? (Per allí, la setmana passada, hi havia un poble.)*
- *No sigueu ase -vaig dir-li-. Se us veu de seguida que sou un enemic, i si aneu cap allí us agafaran.*

Això el va desconcertar, i després de fer un soroll amb els dits que denotava la seva ràbia replicà:

- *Ja m'ho semblava, que no ho havien previst tot -respongué-. Què em falta? ¿Quin és el detall que m'acusa?*

- *Aquest uniforme que porteu és caducat. Fa més de dos anys que el nostre general el va suprimir, donant a entendre que els temps havien canviat. Aneu mal informats, vosaltres.*
- *L'hem tret d'un diccionari -va dir-me amb tristesa.*

Es va asseure al meu costat, aguantant-se el cap amb les mans, segons sembla per pensar amb més garanties. Jo me'l mirava i de cop vaig dir-li:

- *Vós i jo el que hauríem de fer és barallar-nos. Si portés armes com vos ja us ho diria d'una altra manera ...*
- *No -digué-, no valdria. De fet estem fora del camp de batalla i els resultats que obtinguéssim no serien homologats oficialment. El que hem de fer és mirar d'entrar al camp, i allí, si ens toca, ens les mesurarem.*

Provàrem fins a deu vegades d'entrar a la batalla, però una paret de bales i de fum ho impedia. Per mirar de descobrir una esclatxa, pujàrem en un petit turó que dominava l'espectacle.[...]

L'enemic digué:

- *Vist que des d'aquí fa l'efecte que, segons com hi entréssim, més aviat fariem nosa ... (Vaig fer que sí amb el cap)*
- *... i, això no obstant, entre vos i jo hi ha una qüestió pendent -acabà.*

Jo trobava que tenia tota la raó, i per tal d'ajudar-lo vaig suggerir:

- *1 si anéssim a cops de puny?*
- *No, tampoc. Devem un cert respecte al progrés, pel prestigi del vostre país i del meu. És difícil -digué-, és positivament difícil.*

Pensat, vaig trobar una solució.

- *Ja ho sé! Ens ho podem fer a la ratlleta. Si guanyeu vos podeu usar el meu uniforme correcte i fer-me presoner; si guanyo jo, el presoner sereu vos i el material de guerra que porteu passarà a les nostres mans. Fet?*

S'hi avingué, jugàrem i vaig guanyar jo. Aquella mateixa tarda, entrava al campament, portant el meu botí, i quan el general, ple de satisfacció pel meu treball, em va preguntar quina recompensa volia, li vaig dir que, si no li feia res, em quedaria la bicicleta.

PERE CALDERS,
«Fet d'armes», Cròniques de la veritat oculta (1955)

Joan Fuster (1922–1992)

Joan Fuster, původem z Valencie, je označován za jednoho z nejlepších evropských esejistů. Z jeho tvorby stojí za zmínku *Diccionari per a ociosos* (1964), dílo inspirované Voltaireovým *Filozofickým slovníkem*. Ve svých pracích se Fuster dotýká, z humanistického pohledu, nejrůznějších témat, s nimiž nakládá s jízlivostí a ironií. Dále je také tento odborník na historii katalánštiny, katalánské literatury a básník znám jako jeden z hlavních zastánců myšlenky tzv. Països Catalans a jako ústřední postava, která stála za kulturním, částečně i politickým vzkříšením Valencie v dobách frankistické diktatury. Jeho nejznámější esej na toto téma nese název *Nosaltres els valencians* (1960).

Text 1

EL MATÍ I TU

*Ara t'enrioles, i el matí es fa espès
de versos i espígol, de festa i ocelles.
Ara les mans teues esbullen poncelles,
i el matí es pentina amb galtes i oboès.*

*Ara entre els pollancre hi ha un clam sorprès:
t'has endut llur ombra sota tes parpelles,
i el matí s'hi esquinça, balb de llums novelles.
Oh els teus ulls dolcíssims, on mai no es pon res!*

*Ara, escuma rossa, entorn dels nostres passos
una primavera antiga es va desfent,
i el matí s'eixampla sobre cérvols lassos.*

*Tot se m'anuncia com una florida,
com una sang tendra que em cenyís breument.
I et tinc vora els llavis: què més és la vida?*

Text 2

[...] Malgrat tot, “valencians” i “mallorquins” continuaren dient-se catalans. Amb una mica de paciència podria confeccionar-se una antologia abundant de textos històrics i literaris que ho demostrarien. Valdria la pena d'intentar-la. Jo em limitaré a adduir ací uns pocs testimonis, significatius si més no per la data. El 1417, en escriure la seva “Disputa de l'Ase”, fra Anselm Turmeda afirma de si mateix -i copio el passatge de la versió francesa de l'obra-, que “est de nation cathalaine et nay de la cité de Mallorques”. Durant la guerra entre “ciutadans” i “forans” en el regnat d'Alfons el Magnànim, i també a Mallorca, un capítol del partit dels “ciutadans”, Jaume Cadell, diria: “Penseu que tots som catalans, e havem fama per tot lo món d'ésser lleials vassalls a nòstron rei i senyor...” Les paraules de Calixt III ja reportades són indiscutiblement, una referència important provinent del País Valencià. I encara, en 1539, quan es publicava a València la primera edició dels versos d'Ausiàs March, amb la traducció de Baltasar de Romaní, la portada del llibre fa constar que “el famosísimo philósofo y poeta” era “cavallero valenciano, de nación catalán”. Al Principat tampoc no s'oblidava aquella vinculació elemental. Els Consellers de Barcelona, el 1456, celebraran la canonització del valencià fra Vicent Ferrer, i remarquen que el nou sant és “de nostra nació”. Insisteixo que totes aquestes dades, i les moltes més que podrien afegir-s'hi, haurien de ser articulades amb una minuciosa pulcritud cronològica, a fi de fixar la trajectòria de la perduració del nom “català” amb un abast general. Però crec que no estarà de sobres recordar el que escrivia Gaspar Escolano el 1610. Aquest amable cronista valencià diu: “Como fue poblado desde su conquista casi todo de la nación catalana, y tomó della la lengua, y están tan paredañas y juntas las dos provincias, por más de trescientos años han pasado los deste reino (de València) debajo del nombre de catalanes, sin que las naciones extranjeras hiciesen diferencia ninguna de catalanes y valencianos”. I afegeix que això durà “hasta que cien años o poco más a esta parte, que el rey católico don Fernando de Aragón unió su corona con la de Castilla, cada una de estas naciones (“valencians” i “catalans”) ha tirado por su cabo, como sintiendo la ausencia de su cabeza, y así tenidas por diferentes”. [...]

QÜESTIÓ DE NOMS. JOAN FUSTER

Joan Oliver (1899–1986)

Pocházel z vysoce postavené buržoazní rodiny, vystudoval práva a poté spolupracoval s řadou deníků a časopisů. Byl čtvrtý ze čtyř sourozenců a odsud pochází i jeho pseudonym Pere Quart (Petr Čtvrtý).

Debutoval v roce 1928 novelou *Una tragèdia a Lil·liput*, ve které vykreslil karikaturu maloměšťáctví. Nicméně pilíř jeho tvorby tvoří poezie. Jeho první sbírka básní vyšla v roce 1934 pod názvem *Les decapitacions*, poté následovala sbírka *Bestiari* (1937). V těchto básních je jasně patrný Oliverův rozchod s postsymbolismem. Do tohoto období spadá i revoluční báseň *Oda a Barcelona* (1936).

Sbírky *Saló de tardor* (1947) a *Terra de naufragis* (1956) spadají do jeho druhého tvůrčího období plného nejistot a metafyzického hloubání. V roce 1960 vyšla *Vacances pagades*. Pro tuto sbírku, která získala cenu *Premi Lletra d'Or*, je charakteristická skepse a sarkasmus a je Oliverovou jasnou kritikou kapitalismu, konzumní společnosti a frankismu. Poté následovaly sbírky s názvy *Circumstàncies* (1968), *Quatre mil mots* (1977), *Poesia empírica* (1981) a *Refugi de versos* (1987). V Oliverově poezii můžeme vysledovat jedno ústřední téma a tím je vlastní básníková existence.

Druhé místo co do kvantity a kvality Oliverova díla zaujímá tvorba divadelní. Sem se řadí hry jako *Allò que tal vegada s'esdevingué* (1936), kde Oliver popsal rozpory a morální selhání buržoazie, dále pak *Cambreira nova* (1937) nebo nejdůležitější hra revolučního divadla v době občanské války nesoucí název *La fam* (1938). V šedesátých letech přichází na řadu komedie (*Tres comèdies*, 1960).

Během občanské války stanul Oliver včele *Institució de les Lletres Catalanes*. V roce 1939 byl však nucen odejít do exilu. Po krátkém pobytu ve Francii zvolil pro své další působení Chile, v jehož hlavním městě strávil osm let. Do Katalánska se vrátil v roce 1948.

Oliver se věnoval také překladu. Překládal autory jako Molière, Čechov, Shaw, Beckett a další. Rovněž získal celou řadu prestižních ocenění a některé jeho básně byly dokonce i zhudebněny katalánskými písničkáři jako je Lluís Llach, Joan Manuel Serrat či Raimon.

VACA SUÏSSA

Quan jo m'embranco en una causa justa
com En Tell sóc adusta i arrogant:
prou, s'ha acabat! Aneu al botavant
vós i galleda i tamboret de fusta!

La meva sang no peix la noia flaca
ni s'amistança amb el cafè prudent.
Vós no sou qui per grapejar una vaca,
ni un àngel que baixés expressament.

Encara us resta la indefensa cabra,
que sempre ha tingut ànima d'esclau.
A mi em muny ni qui s'acosti amb sabre!
Tinc banyes i escometo com un brau.

Doncs, ja ho sabeu! He pres el determini,
l'he bramulat per comes i fondals,
i no espereu que me'n desencamini
la llepolia d'un manat d'alfals.

Que jo mateixa, si no fos tan llega,
en lletra clara contaria el fet.
Temps era temps hi hagué una vaca cega:
jo sóc la vaca de la mala llet!

BESTIARI (1937)

Corrandes d'exili

Una nit de lluna plena
 tramuntàrem la carena,
 lentament, sense dir re ...
 Si la lluna feia el ple
 també el féu la nostra pena.
 L'estimada m'acompanya
 de pell bruna i aire greu
 (com una Mare de Déu
 que han trobat a la muntanya.)
 Perquè ens perdoni la guerra,
 que l'ensagna, que l'esguerra,
 abans de passar la ratlla,
 m'ajec i beso la terra
 i l'acarono amb l'espatlla.
 A Catalunya deixí
 el dia de ma partida
 mitja vida condormida:
 l'altra meitat vingué amb mi
 per no deixar-me sens vida.
 Avui en terres de França
 i demà més lluny potser,
 no em moriré d'anyorança
 ans d'enyorança viuré.
 En ma terra del Vallès
 tres turons fan una serra,
 quatre pins un bosc espès,
 cinc quarteres massa terra.
 „Com el Vallès no hi ha res“.
 Que els pins cenneixin la cala,
 l'ermita dalt del pujol;
 i a la platja un tenderol
 que batega com una ala.
 Una esperança desfeta,
 una recança infinita.
 I una pàtria tan petita
 que la somio completa.

SALÓ DE TARDOR (1947)

Manuel de Pedrolo (1918–1990)

Tento potomek starého šlechtického rodu se narodil v Aranyó a absolvoval gymnázium v Tàrreze. V Barceloně pak studoval medicínu, ale studia nedokončil. Aktivně se zúčastnil boje v občanské válce, prošel dokonce koncentračním táborem. Po roce 1943 se začal věnovat profesionálně psaní a lze jej označit za typického představitele tzv. „obětované či ztracené generace“. Během svého života byl oceněn celou řadou prestižních katalánských literárních cen. Je paradoxem, že tohoto velikého a plodného romanopisce uvedla do literárního světa právě poezie. Stalo se tak v roce 1949 sbírkou básní *Ésser en el món*.

Z jeho románové tvorby jsou význačnými díly *Estrictamente personal* (1955), *Les finestres s'obren de nit* (1957), *Joc brut* (1965), *Totes les bèsties de càrrega* (1967) či *Introducció a l'ombra* (1972).

Vedle jednotlivých děl jsou nepřehlédnutelné celé románové cykly, jakými jsou např. „Tems obert“ či „La terra prohibida“. Pedrolo se věnoval i divadlu. K jeho nejznámějším dramatickým dílům patří *Home i No* (1957), *Cruma* (1958) či *Darrera versió per ara* (1963). Manuel de Pedrolo se věnoval rovněž literární kritice a překladu a také napsal řadu článků a rozhovorů, k nimž patří *Els elefants són contagiosos* (1974), *Si em pregunten, responc* (1974) apod.

Přestože byly Pedrolovy práce vystaveny neustálému tlaku cenzury, vyšlo mu na šedesát románů a jeho narativní tvorba byla velmi různorodá. Patří mezi ni detektivní romány, politická, symbolická či sci-fi díla, jako např. *Mecanoscrit del segon origen* (1974), jehož hrdina (nebo spíše antihrdina) se při svém boji proti absurditě okolního světa potácí v bludném kruhu. Pedrolo zobrazuje životní pocity svých vrstevníků a jeho záměrem je ukázat čtenáři co nejširší pohled na katalánskou společnost ve všech jejích projevech.

Text 1

Viure a la intempèrie (fragment)

I

La noia és a la cantonada, des d'on l'observa, aturada, gairebé totalment immòbil. Amb la cara submergida en l'ombra del propi cap, una mica avançat, en Genís examina la falldilla curta i fosca, volada, i la brusa llistada en sentit vertical. Després, el braç dret mig replegat sobre la cintura i l'altra mà, caiguda al llarg de les cuixes.

Continua caminant sota la capa tèrbola i humidament viscosa de la nit, sempre tombat cap a la noia, però aleshores, tot d'una, el pas que ja s'alentia es precipita lleugerament, arran mateix de cantonada, perquè la pot veure més bé i observar de prop la seva còrpora cansada i el volum dels pits, excessiu, falsament agressiu sota la roba prima i virolada que deixa transparentar la forma baixa dels sostenidors. El somris de la cara és blanc, sense entusiasme, i els llavis prim i desencisats. Desvia l'esguard, sense deixar d'avançar, i la inquietud del desig encara no ben definit retrocedeix cap a les pregoneses d'on procedia i s'hi dissol en una vaga i remota receptivitat. I ja no torna a girar-se ni quan la dona, en veu baixa i pretesament tendra, però en realitat fosca i pastosa com la mateixa nit, xiuxiueja:

– Escolta ... No vols venir?

Ho pregunta sense aparent convicció, com si els anys l'haguessin acostumada al fracàs d'aquestes invitacions, i ell desplaça els peus cap a la vorada, per on allarga el pas. Tot seguit travessa el carrer, amb els ulls desviats cap a l'Arc d'en Coromines al fons de tot del qual, confuses, pot distingir dues siluetes arrecerades sota l'ombra més opaca d'un portal.

Prossegueix cap a la Laietana i observa el cotxe que puja abans d'endinsar-se per la càlçada esponjosa que travessa en diagonal, cap a la plaça de l'Àngel i la baixada de la Presó. De les pedres saturades pel temps, i per ell embellides amb un estrany prestigi, es desprèn la sospita d'una alenada fresca, com si els murs penjats sobre el paviment, ara solitari, conservessin encara un rellent de l'hivern.

La sensació, però, és mentidera, i ara, en continuar carrer amunt arran dels edificis que s'apoderen de l'estreta voravia, l'onada calorosa torna a submergir-los en les profunditats de la cresta vaporosa, cap a un cor de l'estiu immòbil, fincat entre les cases fosques i les façanes tancades. Amb un gest ràpid i diari, es treu l'americana i se la penja a les espatlles mentre, gairebé imperceptible, més com una promesa que com una realitat, l'amagada brisa nocturna se li refugia en la pell dels braços nus que el sol ha colrat.

S'atura aleshores davant el petit bar i, amb els ulls enlluernats pel neon, avança tot seguit cap a la barra, on només hi ha un home, instal·lat més cap al fons. El barman es tomba immediatament, amb un somris que s'escanya en un tic professional.

– Un conyac.

Es mig gira cap a les taules que s'arregleren contra la paret oposada i deixa rrelliscar l'esguard per la noia solitària abans de desviar-lo cap a la parella que xiuxiueja, tots dos abocats, l'un contra l'altre, sobre els vasos on queda un cul de licor daurat. Conscient de la mirada de l'home que seu al capdavall del taulell, cerca una cigarreta sense treure's el paquet de la butxaca i l'encén, ara amb els ulls fits en el barman que aboca el conyac dintre la copa, fins a la faixa vermella que la divideix en dues meitats.

- Una mica de sifò, si us plau.
- De seguida.

I

La noia és a la cantonada, des d'on l'observa, aturada, gairebé totalment immòbil. Amb la cara submergida en l'ombra del propi cap, una mica avançat, en Genís examina la fal-dilla curta i fosca, volada, i la brusa llistada en sentit vertical. Després, el braç dret mig replegat sobre la cintura i l'altra mà, caiguda al llarg de les cuixes.

Continua caminant sota la capa tèrbola i humidament viscosa de la nit, sempre tombat cap a la noia, però aleshores, tot d'una, el pas que ja alientia s'atura en sec, arran mateix de cantonada, perquè la pot veure més bé i observar de prop el seu cos jove, gairebé adolescent, el nas graciós, una mica arromangat, i els llavis tendres i massa pintats. Li ressegueix la línia del pit, menut i alt, sense agressivitat, i el cinyell de la cintura que s'eixampla en les anques amables, rodonament acollidores. Ella, fins aleshores immòbil, avança una mica i diu:

- Què, aprovat?
- Si tot és teu, sí.
- És fàcil de comprovar ...
- Tens raó. Anem.

Inicia un pas i ella es tomba per tal de precedir-lo, però tot seguit s'atura i fa:

- No em preguntes? ...

Ell allarga ràpidament el braç i li toca la boca amb el palmell, com si la hi volgués tapar.

- No; després.

La noia l'esguarda amb els ulls encuriosits i alhora greus, especulatiu, esbossa un incabat moviment d'espatlles i assenteix:

- Com vulguis.

I torna a somriure mentre reprèn la marxa, ell al seu costat, molt a prop, però sense arribar a tocar-la.

- On anem?

– *Aquí mateix, a Mirallers...*

Ell observa la mà que s'esmuny cap a la butxaca de la faldilla i després torna a mirar-li la cara.

– *T'adverteixo que no m'agrada córrer.*

– *Tu manes.*

El mena cap a la llòbrega entrada que s'obre al costat del carrer Carasa, i el noi va pujant darrera d'ella, llambregant-li les cames, la mà a punt d'endinsar-se cap al dot dels genolls que es perden en el misteri de la faldilla. Però domina el seu impuls i, al moment de travessar la porta, avança la testa i pregunta:

– *Pago jo? Vull dir la cambra...*

– *Sí, paga.*

L'home, amb una americana blanca, de cambrer, té un somris absent i el rostre molt pàl·lid, com si durant setmanes senceres no hagués vist més llum que la de les dues bombetes que aclareixen el corredor. Els saluda amb un gest del cap i ell es fica la mà a la butxaca.

– *Que sigui una bona habitació.*

L'home no replica ni renova el seu somris, es limita a mirar-lo. Es desa els diners amb un moviment desinteressat, s'apodera d'una clau i els precedeix cap al pis de dalt, en silenci.

Davant la porta, el noi cedeix el pas a la seva companya i tot seguit es tomba cap a l'home, que ja desapareix. Canvia la clau de costat i tanca mentre observa la noia que avança fins al llit, on es deixa caure.

– *Cansada?*

Baltasar Porcel (1937–2009)

Působil jako novinář a literární kritik v mnoha médiích, např. *la Vanguardia*, *Última Hora* či *Catalunya Ràdio*. Publikoval mnoho titulů různých žánrů, jejichž kvalita z něj činí jednoho z největších katalánských romanopisců 2. poloviny 20. století. Porcelovy knihy byly přeloženy do španělštiny, francouzštiny, němčiny, angličtiny, italštiny a dokonce i do vietnamštiny. Získal mnoho literárních ocenění. V roce 1989 založil s podporou katalánské vlády *Institut Català de la Mediterrània*, kterému až do roku 2000 předsedal. Od roku 1989 až do své smrti byl také prezidentem poroty *Premi Internacional Catalunya*. Z obsáhlého díla Porcela i Pujola lze vybrat tituly jako *Solnegre* (1961), *La lluna i el Cala Llamp* (1963), *Les pomes d'or* (1980), *El cor del senglar* (2000) nebo *Cada castell i totes les ombres* (2008). Je také autorem cestopisů a divadelních her.

Text 1

Els exèrcits del crepuscle

Pelai Puig Alosa anava apressat. Molt. I rebufava. Dret i immòbil dins el metro, que gri-nyolava veloç i atapeït de gent. Quan el comboi de sobte va alentir i, en parar, se'n van obrir les portes, Pelai es revinclà: havia de davallar, ja era a l'estació de Rei Conqueridor. Damunt la qual una Barcelona rabent i uniforme, esbatanada, s'expansionava o trontollava més enllà de les oarriades d'Horta i de la Vall d'Hebron. Carrers de devastada innocuïtat, amb alguna vella torreta de jardinoi escarransit, geranis de pedaç i un plataner esbrancat; entre successius edificis de deu pisos i tronada cubicació seriada, pintats de gastades coloraines cridaneres. Tot a l'empara de les comes farcides de falgueres, i els turons arranats, de la crestada serra de Collserola. Per sobre la qual un voluminós núvol llargarut, de brutor cendrosa, rebia un fil de vent i semblava, així, alenar fatigat. Pelai, doncs, va sortir del metro empentejat i empentejant, enmig del caramull de passatgers que també n'emergien atropellats i atropellant-se. Ell, casualment, devora un nen rapat a zero, devia haver tingut polls o un càncer?, i que bramava a l'home que l'estirava, un gras indignat, perquè li donessin una bicicleta.

CADA CASTELL I TOTES LES OMBRES (fragment)

Jesús Moncada (1941–2005)

Začínal v Barceloně ve vydavatelství *Montaner i Simón* jako asistent Pera Calderse, který jej přemlouval k tvůrčí činnosti a podporoval jej v ní. Jeho první sbírky povídek *Històries de la mà esquerra* (1981) a *El Cafè de la Granota* (1985) byly kritikou přijaty docela pozitivně, avšak obrovský úspěch zaznamenal až román *Camí de Sirga* (1988), který sklidil všeobecné uznání kritiky i čtenářského publika. Román široce popisuje život v Mequinenze (Moncadovo rodné město) a okolí řeky Ebro, a to od 1. světové války až po rok 1971, kdy došlo v důsledku dokončení přehrady k hospodářskému úpadku v celé oblasti. Autor v románu prolíná minulost s přítomností a přibližuje čtenáři osudy osob zde žijících. Kniha byla velmi dobře přijata i v zahraničí a do dnešní doby byla přeložena do patnácti jazyků. I jeho další romány *La galeria de les estàtues* (1992) a *Calaveres atònites* (1999) jsou spjaty s Mequinenzou. Po uzavření vydavatelství *Montaner i Simón* v roce 1980 se Moncada věnoval nadále literární činnosti, novinářství a překladatelství, a to až do roku 2004. Veškerá jeho novinářská tvorba byla vydána tiskem v knize *Cabòries i es-tivals i altres proses volanderes* (2003).

Text 1

Si acceptava a ulls clucs que l'antiga Mequinensa era pel cap baix el rovell de l'ou de la galàxia, el foraster inteHigent s'hi trobava de seguida com a casa. L'acte de fe, però, no era pa i mel. Tret dels xovinistes de ferro colat, tothom admetia (remugant, és clar) un fet enquimerador: la primera impressió de la vila sobre el nouvingut era poc acollidora per no titllar-la sense embuts d'hostil. A pesar de la contundència de l'últim adjectiu, encara resulta tou per aplicar-lo al meu cas. Mai no oblidaré l'esglai que va sacsejar-me quan vaig posar els peus en aquell racó de món. Va anar d'un fil que no fugís com una centella.

Reconec l'error, conseqüència d'una ofuscació momentània. Els mequinensans van tenir l'elegància de no retreure-me'l mai. Sens dubte van comprendre que el meu estat d'ànim no era, ni de bon tros, el més adient perquè el primer contacte amb la vila desconeguda, negra, desfermés en mi la reacció previsible: una passió fulminant, encisadora, cega. Jo havia patit en un girar d'ulls un enfilall d'experiències traumàtiques i n'estaven al corrent. Aquell primer de setembre de 195 ... , al migdia, jo era un xicot barceloní de vint-idos anys força normal, sense perdre de vista les greus reserves que aquest concepte implicava sota una dictadura militar com la que esclafava el país d'ençà de la guerra civil. Acabava de penjar un flamant títol d'advocat al menjador, al costat de la foto de boda dels pares, un lampista modest casat amb una dependenta d'una botiga de vetesifils, i em disposava a ocupar la

plaça de secretari del jutjat d'una població tot el que en sabia de la qual era el que en revelava un mapa de cartografia no gaire loquaç. El signe convencional més aviat anodí, una minúscula rodona fosca situada a la confluència del Segre amb l'Ebre, em suggeria tanmateix una vida plàcida i una feina descansada, fins i tot sonosa, ideals per preparar unes oposicions d'ingrés a l'administració de justícia. Deu hores després, jo era un pobre caloi atordit que feia mans i mànigues per redactar l'acta d'un judici insòlit en una sala presidida pel personatge més allunyat de la idea que jo tenia d'un jutge de pau i amb un nom, Crònides, tan sorprenent com la resta. El colofó idoni d'un viatge estrafolari.

Un tren ronsa i estalzinós m'havia dut de Barcelona a Lleida. Quan la maleta de cartró i jo vam desembarcar a l'andana d'una estació ni més bruta ni més trista ni més escrotonada que qualsevol altra però tampoc menys, encara em mirava el món amb un cert desdeny de noi de capital. Ignorava que la meua displicència barcelonina tenia els minuts comptats: els que va costar-me arribar a la terminal d'autobusos.

Aquell cafarnaüm de camàlics, factors i viatgers carregats amb fardells, maletes, cistelles, coves, garrafes i panistres, va destarotar-me. Vaig adquirir el bitllet per Mequinensa en una taquilla del vetust edifici de l'administració, on surava la sentor inconfusible d'unes latrines embussades, problema crònic de desguàs,

corroborat en nombrosos viatges posteriors. Agafant el paperet de color de rosa amb la punta dels dits per l'extrem que no regalimava saliva, ja que el venedor, per desprendre'! del tac, recorria a l'avançada tecnologia de llepar-se prèviament el polze, vaig buscar entre les atrotinades carraques de línia la que havia de portar-me al meu destí.

- Surt a les sis però no es refiï del rellotge de l'estació -m'havia advertit el taquiller, que devia tenir pel cap dels dits ensumar forasters a la deriva-, va com vol d'ençà que els nacionals van entrar a Lleida el 1938 i van posar-lo en hora.*

L'operació de recerca va culminar en un fracàs: als rètols dels vehicles al voltant dels quals formiguejava la multitud entre piles de paquets i saques de correus no apareixia el nom de Mequinensa. Davant del risc de quedar-me de soldat de peu, vaig empassar-me l'amor propi i vaig preguntar.

CALAVERES ATÒNITES (fragment)

Montserrat Roig (1946–1991)

Již od mládí byla politicky velmi aktivní a účastnila se protestů proti Francovu režimu. Roig se věnovala žurnalistice a režírovala také několik televizních pořadů. Jejím prvním literárním počinem je román *Molta roba i poc sabó...i tan neta que la volen* (1970), za kterou v následujícím roce obdržela cenu *Víctor Català*. Monserrat Roig zde zpracovává portrét tří generací žen: babičky, matky a dcery a nahlíží na jejich osobní příběhy na pozadí významných historických událostí. Podobná témata řeší i v další knize, *Ramona adéu* (1972) nebo *El temps de les cireres*, za kterou obdržela v roce 1977 cenu *Sant Jordi*. Ve témže roce začala pracovat jako redaktorka španělské televize, kde uváděla pořad rozhovorů se známými osobnostmi. Tato setkání byla převedena do knihy *Retrats paral·lels* (z let 1975–1976). Během dvouměsíčního pobytu v Leningradu v r. 1985 sepsala reportáž *L'agulla daurada*, za níž dostala cenu *Premi Nacional de Literatura Catalana*, o dopadu nacistického obléhání města na obyvatelstvo během druhé světové války. Tímto literárním počinem se navždy zapsala do historie žurnalistiky.

Text 1

Va ser massa curt, aquell temps, massa curt per adonar-me que podia viure d'una altra manera, que no era impossible. Semblava com si totes les peces del trencaclosques casessin, com si cada membre del meu cos estigués viu, separat i unit als altres, com si la meva ment es vinculés a tot l'univers. Durant aquell any jo no era solament el que era, sinó el que podia arribar a ser. I no era així només pel teatre que fèiem, ni tampoc per com rèiem, ni per la tendresa que sentíem. Ni tampoc pel nostre triomf, secret, quan els homes, al carrer, ens cridaven: Bolleras! Quan ens ho cridaven en veure'ns agafades de la mà, un pecat terrible si tenim en compte que, a les dones, només els permeten anar de bracet. Dues dones agafades de bracet esdevenen als seus ulls dues «donetes». Dues dones agafades de la mà han de ser forçosament amants. O bé quan, tot d'una, ens donava per abraçar-nos enmig de la platja només perquè ens venia de gust, en aquell moment i no un segon abans o un segon després. [...] De sobte, em mirava, la Mar, i em deia: ¿No t'adones com fem l'amor? ¿T'adones com dues dones poden estimar-se, com ho fem d'una manera distinta, encara inexplicable, d'una manera distinta a com ho fan un home i una dona? Li deia que sí, però no li confessava la por de l'esvoranc que s'obria sota els meus peus, encara que ella ho va endevinar quan em proposà d'anar amb el seu Mehari cap al nord. Repetia, ells no ens entenen, i quan deia «ells» volia dir el món, és a dir, aquesta massa informe, agressiva, anònima que no ens podia perdonar l'expressió del misteri, l'exhibició d'un vincle que encara no té prou paraules per a ser expressat, i, també, que no reservéssim per a ells la cosa. En fi, que compartíssim allò que ha de continuar sent obscur, misteriós, un continent inexplorat.

MONTSERRAT ROIG, *El cant de la joventut* (1989)

Text 2

Les darreres ombres de la nit eren atrapades per les primeres clarors de l'alba. Els fanals encesos feien una llum somorta. Passaven camions carregats amb caixes de fruites i de verdures. En Màrius tenia les galtes enceses i, amb els ulls humits, esguardava l'infinit. Fa com la mare, pensà la Natàlia. Tot d'una, en Màrius arrencà a plorar. Què et passa, per què plores?, preguntà. En Màrius tombà la cara, deixa'm, va dir, mentre una llàgrima li relliscava per la galta. La Natàlia no sabia què fer. Si vols, me'n vaig... En Màrius no va respondre. La Natàlia s'aixecà i féu per anar-se'n. No, no te'n vagis, queda't... digué en Màrius. Van estar-se una llarga estona sense dir-se res. En acabat, en Màrius s'aixecà i agafà en direcció a la Rambla. He tornat amb delit de comprendre, es deia la Natàlia, i no entenc gaire cosa... La fosca se n'anava pel darrera de Montjuïc, l'aire era net. Els sorolls de la matinada són diferents dels del capvespre, pensà la Natàlia, són més purs. En Màrius tenia els ulls brillants, "com els ulls color de maragda". Quan travessaren la Via Laietana, en Màrius va dir, una vegada que havia barrejat oli amb tabac, oli?, féu la Natàlia, sí, el que surt de la reina de l'haixix, doncs, una vegada que anava passat em creia que la Via Laietana era un túnel, o, més ben dit, un tub molt i molt llarg, un tub que no s'acabava mai, jo relliscava i m'ajupia per no caure, i vaig veure que érem als anys quaranta; com que m'ajupia, veia els turmells de les dones, turmells amb mitges clares, turmells rosats... Per què no vas voler fumar a ca l'Antoni?, volgué saber la Natàlia. Perquè no sabia què en pensaries... Escolta, com em veus, tu? No ho sé, em desconcertes. Tens la mateixa edat que la mare... La mare tot el dia es queixa, parla com a les novel·les de la ràdio. El pare és un cínic. En Màrius callà una estona. Aviat fotrè el camp, tornà, faré com tu, me n'aniré ben lluny, no m'agrada aquesta ciutat. És com si s'enfonsés a poc a poc... La Natàlia va dir: jo també creia que aquesta ciutat s'enfonsava però a fora he comprès que la ciutat, la portem a dintre. En Màrius no digué res. Tot d'una, preguntà amb veu més normal, qui era en Julián Grimau? Per què m'ho preguntes? Perquè a l'Institut van repartir octavilles per allò d'en Puig Antich i parlaven d'un que es deia Grimau. La Natàlia va pensar, quantes coses, en aquests anys! En Grimau era un dirigent comunista que assassinaren l'altre any en què jo me'n vaig anar, per la primavera. Quan te'n vas anar, tu, l'any de la neu a Barcelona?, preguntà en Màrius. Sí, l'any de la neu a Barcelona. I l'any de les riuades, afegí. Vols saber una cosa?, va fer en Màrius, doncs que aquest país em fa fàstic. A mi també me'n feia, digué la Natàlia, i he tornat. Jo no hauria tornat... Però és que jo vaig descobrir, aclarí la Natàlia, un bon dia, que no em feia fàstic el país, sinó que em feien fàstic els qui em voltaven i també tenia fàstic de mi mateixa. I saps per què? Perquè, al capdavall, tenia por que arribés el temps de les cireres. I per voler el temps de les cireres, cal tenir fe que un dia arribarà. Què és el temps de les cireres? La

Natàlia li ho explicà. Enraonaren molta estona, mentre els sorolls de la ciutat prenen consistència i les boires de la nit desapareixien del tot.

MONTSERRAT ROIG. *El temps de les cireres* (1976)

Miquel Martí i Pol (1929–2003)

Do literárního světa vstoupil v padesátých letech jako tvůrce existenciální a metafyzické poezie, odkud pak přešel k poezii realistické.

Do širokého povědomí se zapsal v sedmdesátých letech, kdy vznikla jeho díla *Vint-i-set poemes en tres temps* (1972), za která získal cenu Óssa menor. Tato sbírka je částečně výčtem jeho pocitů, které zažívá poté, co je mu diagnostikovaná roztroušená skleróza. Jeho zповěď je velmi otevřená, až útočná, příkladem je báseň *Mireu-me bé: sóc l'altra*.

Z dalších sbírek stojí za zmínku *L'arrel i l'escorça* (1975), *El llarg viatge* (1976) a *Amb vidres a la sang* (1977). Z osmdesátých let je to sbírka *Els bells camins* (1987), za kterou získal cenu *Salvadora Espriu*. Z dalších oceněných děl v devadesátých letech pak lze uvést např. *Llibre de les solituds* (1997).

Miquel Martí i Pol se věnoval také překladu. Přeložil do katalánštiny autory jako Antoine de Saint-Exupéry, Apollinaire, Flaubert, Zola, Racine, Barthes a další. Jeho dílo naopak bylo přeloženo do desítky jazyků, mimo jiné i do japonštiny.

Text 1***L'Elionor (1975)***

*L'Elionor tenia
 catorze anys i tres hores
 quan va posar-se a treballar.
 Aquestes coses queden
 enregistrades a la sang per sempre.
 Duia trenes encara
 i deia: “sí, senyor” i “bones tardes”.
 La gent se l'estimava,
 l'Elionor, tan tendra,
 i ella cantava mentre
 feia córrer l'escombra.
 Els anys, però, a dins la fàbrica
 es dilueixen en l'opaca
 grisor de les finestres,
 i al cap de poc l'Elionor no hauria
 pas sabut dir d'on li venien
 les ganes de plorar
 ni aquella irreprimible
 sensació de solitud.
 Les dones deien que el que li passava
 era que es feia gran i que aquells mals
 es curaven casant-se i tenint criatures.
 L'Elionor, d'acord amb la molt sàvia
 predicció de les dones,
 va créixer, es va casar i va tenir fills.
 El gran, que era una noia,
 feia tot just tres hores
 que havia complert els catorze anys
 quan va posar-se a treballar.
 Encara duia trenes
 i deia: “sí, senyor”, i “bones tardes”.*

Text 2

No demano gran cosa (1970)

*No demano gran cosa:
poder parlar sense estrafer la veu,
caminar sense crosses,
fer l'amor sense haver de demanar permisos,
escriure en un paper sense pautes.*

*O bé, si sembla massa:
escriure sense haver d'estrafer la veu,
caminar sense pautes,
parlar sense haver de demanar permisos,
fer l'amor sense crosses.*

*O bé, si sembla massa:
fer l'amor sense haver d'estrafer la veu,
escriure sense crosses,
caminar sense haver de demanar permisos,
poder parlar sense pautes.*

O bé, si sembla massa...

Carme Riera (*1948)

Tato profesorka španělské filologie na univerzitě v Barceloně se zaměřuje především na „zlatý věk“ španělské literatury a na tvůrčí psaní. Mimo literární a pedagogickou činnost se věnuje také literární kritice a je autorkou několika scénářů pro rozhlasové vysílání a televizi. Během svého života se kriticky vymezovala vůči mnoha politickým tématům, od frankistické diktatury až po válku ve Vietnamu.

Její prvotina s názvem *Te deix, amor, la mar com a Penyora* (1975) zaznamenala díky svěžímu stylu velký úspěch a stala se ve Španělsku bestsellerem. Autorka v knize využívá mallorský dialekt a snaží se čtenáři přiblížit tabuizovaná témata, jakými byla například lesbická láska. Stejný princip následuje i ve sbírce krátkých příběhů *Jo pos per testimoni les gavines* (1977).

Díla Carme Riery vycházející v osmdesátých letech jsou ve znamení experimentální prózy, její první novelou z tohoto období je *Una primavera per a Domenico Guarini* (1980), dále následovala *Els cementiris de Barcelona* (1980).

V devadesátých letech napsala Riera dva historické romány rozebírající podobné téma týkající se dvojí identity života mallorských Židů, *Dins el darrer blau* (1994) a *Cap al cert obert* (2000), ve kterých popisuje osudy Židů na Mallorce. Propracovanost charakterů postav a historické detaily činí tuto fázi tvorby Carme Riery vrcholnou.

Text 1

Costura corregué esperitat cap a la sagristia de Santa Eulàlia, però el seu zel a arribar el primer per aconseguir que Cap de Trons rebés els Sagraments fou debades, ja que a la parròquia li digueren que li havien passat al davant. El fill gran de Cortès acabava de donar avis i el rector s'estava posant l'alba per anar-hi. Dret devora la porta, esperà veure'l sortir, precedit per l'escolà que tocava la campana, i el seguí quatre passes enrera, més serè, resant en veu baixa. Acompanyant el combregar, entrà a la casa del seu cosí i pujà fins a la seva cambra. La mort ja covava en el cos de Cap de Trons, que de tant en tant es bellugava i destapava intentant sense forces fugir del llit. En els ulls mig tèrbols s'hi devien embullar les formes, perquè no reconegué el capellà i possiblement per això no el rebé de mala manera. Tampoc no protestà quan aquest, disposat a confessar-lo, féu sortir tothom.

Fora d'aquella cambra fosca, rera la porta, intentant escoltar tot el que el seu pare pogués dir si de sobte recobrava el coneixement, Josep Joaquim Cortès de Cap de Trons vetllava. Els altres havien ocupat la cuina, on bullia aigua dins una olla molt grossa, preparada per quan l'haguessin menester. El rector, que estava acostumat al tracte amb moribunds, s'adonà de seguida que l'estat de Cap de Trons era molt greu i que gairebé no sortiria de la inconsciència. Per això, veient que era impossible arrabassar-li cap confessió, tornà a sortir de la cambra per avisar la família que l'extremunciaria i per administrar-li aquest sagrament pregava la presència de tots. Cap de Trons es bellugava inquiet mentre el capellà imposava els sants olis sobre els seus membres ... Amb el rostre de cera, del qual sobresortia un nas com un cap de martell, el moribund s'acomiadava de la vida amb grans becades de peix. Estava clar que li faltava l'aire i que patia, perquè, entre els estertors, s'hi mesclaven gemecs profunds i amb les mans s'oprimia les costelles. Costura, de seguida que el capellà acabà la cerimònia, se li acostà per preguntar-li si pensava que l'extremunció podria obrar el miracle de retornar-lo, com de vegades havia succeït, però el rector, encara que creia en els miracles, considerà que la vida de Cap de Trons tenia les hores comptades i que l'aigua que bullia a poc a poc al foc ben aviat s'empraria per rentar el seu cadàver. Rera el rector, tal com havia vingut, Costura se n'anà. S'oferí als fills, això sí, per si l'havien de menester per qualsevol cosa, i els digué que tomaria. Al carrer, sense saber què fer, incapaç de tancar-se a ca seva i amb la certesa que, si tornava a veure el pare Ferrando, aquest no el rebria, prengué el camí de la Porta de Sant Antoni per passejar una estona fora vila.

DINS EL DARRER BLAU (fragment)

Quim Monzó (*1952)

Quim Monzó patří k nejvýznamnějším současným katalánským spisovatelům. Má na svém kontě přes 600.000 prodaných výtisků v katalánštině, pět titulů svých děl přeložených do sedmi cizích jazyků, celovečerní film natočený podle jeho sbírky povídek i množství příspěvků do periodik, které se každý týden těší zájmu statisíců čtenářů.

Poprvé vstoupil Monzó do povědomí literárních kruhů v roce 1976, kdy získal cenu *Prudenci Bertrana* za svůj román *L'udol del griso al caire de les clavegueres*, který později odmítl znovu vydat. Sbírkou povídek *Uf, va dir ell* z roku 1978 jednoznačně potvrdil svou tvůrčí schopnost skloubit chytlavou čitelnost a sílu výpovědi.

Monzó zasvětil charakter své tvorby menším žánrům jako jsou povídky a publicistika. Jeho pokusy o díla románového formátu jsou prodchnuty narativními postupy vzdálenými od dominantních proudů 20. století, což vedlo některé kritiky k tomu, že jeho romány v tomto směru označili za pouhé „rozšířené povídky“. Zůstal relativně nepoznamenaný i katalánskou literární tradicí. Mezi jeho vzory patří například Pere Calders nebo Francesc Trabal. V jeho tvorbě je ale patrný také vliv Roberta Coovera, Johna Bartha, Donadla Barthelma, Guillerma Cabrera Infante nebo Julia Cortázara. V různých rozhovorech Monzó popisuje vlastní tvořivý proces jako improvizaci bez jakýchkoliv předpokladů, svou zručnost zakládá na bezprostřední inspiraci, kterou se nechává vést. Přiznává, že více než polovina z jeho povídek končí v koši. Nepřepracovává a nezdokonaluje konkrétní povídku krok za krokem, nechává se unášet vypravěčským dobrodružstvím s očekáváním, kam ho až příběh sám dovede.

Síla a kvalita Monzových příběhů spočívá především ve schopnosti přetvořit narativní materiál do krystalické formy. Lehkost a zdánlivá nahodilost toku výpovědi pramení z důmyslně propracované kompozice. Na úrovni objemného románového konceptu se ale tato stránka autorova talentu rozostřuje. Ve své tvorbě Monzó odhaluje představy, které si sami vytváříme a popisuje kruhy stereotypů, ze kterých se neumíme vymanit. Nepracuje s přesnými biografickými ani osobními údaji, nezaměřuje se přímo na městské či jiné prostředí. Pracuje především se slovy, fikcí a iluzemi představitelů knih. Procesem demystifikace obnažuje esenci věcí, potírá lež i přetvářku a nutí nás nazývat věci pravými jmény. Častým rysem jeho příběhů je skrytá ironie. Způsob tvorby je ovlivněn také výběrem textů: půjčuje si známé pasáže z textů cizích, ale i ze svých vlastních předešlých textů, aby je znovu reinterpretoval ve zcela odlišných souvislostech. Jako autor je nepředvídatelný a překvapující, a tak se i idylické začátky klidně mohou přeměnit na soukromé peklo.

Monzóova tvorba je postavena na základech čisté literární fikce, bez jakýchkoliv esejistických nánosů. Svou představivost vtěluje do adekvátních tvarů a neopakovatelného literárního světa, ale pod povrchem lehkou stravitelných uměleckých představ autorovy prózy se skrývá pronikavý analytický duch, tvrdé a čisté rozvažování.

Monzův první román, *L'udol del griso al caire de les clavegueres* (1976), stejně jako jeho první sbírka povídek *Self-Service* (1977) napsaná ve spolupráci s Biel Mesquidom, řadí Monzóa v mnoha ohledech mezi jeho vrstevníky patřící do proudu *Generace '70*. V porovnání s pozdější tvorbou ale tato díla nemají přílišnou hodnotu. *Generace '70* byla značně ovlivněna francouzským časopisem *Tel quel* redigovaným Juliou Kristevou. Estetické směrnice tohoto proudu byly do značné míry vymezeny radikalismem a politickou angažovaností jeho příslušníků.

Po dlouhém pobytu v New Yorku vydal Monzó román *Benzina* (1983), ve kterém se zaměřuje na nevysvětlitelnost a neuchopitelnost postmoderního umění. Román vychází z myšlenky, že jeden autor „zhltně“ druhého. Rozvíjí zde paralelní osudy dvou malířů, kteří ovšem vůbec netvoří a jejichž životy se točí v neustálém kolotoči lži a klamu.

Quim Monzó je především uznávaným autorem povídek, přechod od prvotiny *Uf, va dir ell* z roku 1978 až ke sbírce *Guadalajara* z roku 1996 se vyznačuje nezanedbatelným posunem směrem k vyšší literární kvalitě. Monzó je zastáncem přísné koncepce povídky, ve které je zkratkovitý charakter výpovědi určený rozměrem formy, ta však nesmí ohrozit obsah a posunout jej k lacinému zjednodušování příběhu.

Mezi posledními sbírkami se vyjímají hlavně *El perquè de tot plegat* (1993) a *Guadalajara* (1996).

Publicistická činnost Quima Monzó se plně začleňuje do celku jeho literárního mistrovství. Jeho vydané články do dnešní doby se sešly v šesti sbírkách a těší se vysoké čtenářské oblibě. K jejich přednostem patří rychlost a přesnost, které redukuje *ad absurdum* širokou škálu aktuálních veřejných témat posledního desetiletí. Svou vlastní novinářskou tvorbu Monzó sám charakterizuje jako boj proti banálnosti a předsudkům.

Text 1

Carregada amb tres bosses, l'Helena feia el mateix recorregut d'abans però a l'inrevés. L'Heribert la seguia a una certa distància. Havia visitat una pastisseria, una botiga de robes i una llibreria, i a cada un dels llocs havia estat prou poc temps com per haver-li resultat impossible de ser amb cap amant, per molt diligents que tots dos fossin. L'Helena buscà les claus a la butxaca de l'àbric. L'Heribert la mirava de lluny i, quan la va veure entrar a casa, anà a donar un tomb, per no entrar-hi de seguida. No tenia ganes de caminar. Dubtà si entrar en una taverna. A la fi es decidí. Era mig buida, amb parets de fusta i miralls, no pas fosca sinó escassa de llum. S'assegué en un tamboret, es recolzà a la barra i, a l'hora de demanar, recordà que feia relativament poc temps (¿avui?, ¿ahir?: no tenia ganes d'escalfar-se el cervell per recordar exactament quan) havia tingut problemes de tria a l'hora de demanar de beure, en un altre bar ben diferent d'aquell; ara no volia que se li repetís la situació. Per això, quan el cambrer li va preguntar què volia, de seguida buscà a què aferrar-se i, en veure els mànecs de la cervesa a pressió, se sentí salvat. —Cervesa a pressió. Una gerra. Després, en veure les ampolles de whiskey arrencades davant del mirall a què s'enfrontava (era ben curiós: hi havia un mirall davant seu i no s'hi havia vist: de feia estona hi veia la seva cara reflectida i no s'hi havia reconegut), pensà que si les hagués vist abans que els mànecs de la cervesa, haguera demanat whiskey. El cambrer li serví la gerra. La pagà. Llepà la bromera.

Obrí la porta de casa i hi entrà. L'Helena era a la cuina. L'Heribert s'hi afegí. L'Helena alçà els ulls de les pastanagues que tallava. — No sabia on eres. — He sortit a donar un tomb. Em pensava que no tornaries a dinar. — I tu, ¿dines a casa, avui? — Sí. Mentre ella preparava les pastanagues i els espinacs, l'Heribert es dedicà netejar els xampinyons i l'api. Pensava que la trucada d'aquell matí devia haver estat de la Hipòlita, per prevenir l'Helena que ell havia trucat ahir i no havia sabut què respondre a preguntes que no esperava i que, per tant, havia quedat prou evidenciat que no havien sopat plegades. ¿Era possible que l'Helena hagués pensat que no tenia importància? Si havia parlat amb la Hipòlita, era evident que l'Helena devia suposar que l'Heribert tenia sospites. ¿Per què, doncs, no s'excusava i donava una mentida prou bona que ho emmascarés tot fins al punt de fer-lo dubtar de si les suposicions que es feia eren correctes? (Mentir malament, però, no era pas dissimular: era mostrar les coses encara més clarament; era pitjor que dir la veritat!) ¿O tant se li'n donava? ¿O pensava que no calia dissimular? ¿Per què no li preguntava en què havia treballat aquell dia? Cada hora que passava veia més clar que, o arrencava a pintar sense parar i amb una energia que era evident que ni posseïa, ni tenia ganes de treure d'enlloc, o el dia de penjar els quadres es trobaria amb les mans buides, i no obriria cap ampolla de xampany en cap vernissatge.

¿Saps què? — va dir l'Helena, mentre pelaven taronges —. Ahir, vaig anar al teatre amb la Hester, i vam veure una obra tan i tan bona, que fins i tot a tu (Que dius que no t'agrada el teatre i no hi vols anar mai), fins i tot a tu t'agradaria. Ens vam divertir moltíssim. Aquella manera d'informar-lo que no havia anat amb la Hipòlita, tot traient-se la Hester de la màniga, el molestà profundament. Era com si el considerés idiota. Va suposar que l'Helena esperava que ell ara digués: « — ¿La Hester? ¿No havies quedat amb la Hipòlita?». I ella li diria: « — ¿La Hipòlita? No». I si ell insistia amb prou convicció, a tot estirar ella amollaria: « — ¿Et vaig dir que anava amb la Hipòlita? Potser t'ho vaig dir, però em vaig equivocar de nom.» Fins i tot (llestà com era l'Helena) preveia un final més detallista, per fer-ho més versemblant: « — Sempre m'equivoco i confonc un nom amb un altre, i dic Hester quan vull dir Hipòlita i Hipòlita quan vull dir Hester. No és pas el primer cop que em passa.» L'Heribert tenia, però, una altra solució: no sorprendre-se'n gens i preguntar-li, tot tranquil: « — Ah, ¿i què vau anar a veure?». Si, dient això, no entenia que havia caçat la mentida, com a mínim la intrigaria. ¿O pensaria que havia oblidat totalment l'episodi? ¿O que s'havia cregut l'engany? Telefonar a l'Hester amb qualsevol excusa, per tal d'interrogar-la subtilment, no solucionaria pas res i només serviria per fer-lo quedar en ridícul, perquè estaria prou més que advertida que precisament ella era la coartada de la nit abans. ¿Quina sortida li interessava més? Sense saber què dir, i sense haver respost encara, deixà el ganivet i la taronja ja pelada sobre la taula, s'aixecà de la cadira i s'excusà cap al lavabo.

QUIM MONZÓ. Benzina (1983)

Albert Sánchez Piñol (*1965)

Tento antropolog specializující se na Afriku vstoupil do světa literatury satirickým esejem *Pallasos i monstres* („Šašci a obludy“) z roku 2000, pojednávajícím o osmi afrických diktátorech. Tato próza byla kritikou přijata velmi kladně. Piñol zde pomocí satiry osvětlil na základě pečlivé dokumentace nepřehledné politické a společenské dění na africkém kontinentu, které pro Evropany doposud nepůsobilo dostatečně atraktivně. Společně se spisovatelem Marcellem Foisem napsal povídkovou knížku *Compagnie difficili* (2000) („Obtížná přátelství“), která byla vydána v Itálii. V následujícím roce vydal sbírku krátkých povídek *Les edats d'or* („Zlatý věk“). Do všeobecného povědomí čtenářů i mimo Iberský poloostrov se však dostal díky knize *Pell freda* (2002), česky vydáno nákladatelstvím Mladá Fronta pod názvem *Studená kuže* v roce 2005. Román na pomezí sci-fi odehrávající se na opuštěném neznámém ostrově v mrazivých antarktických vodách byl již přeložen do dvaceti dvou jazyků. Po velkém úspěchu, který mu tento román přinesl, napsal Piñol volné pokračování – *Pandora al Congo* (2005) („Pandora v Kongu“). V roce 2009 mu vyšla kniha povídek *Tretze tristos tràngols* („Třináct smutných útrap“). Dosud posledním dílem Alberta Sáncheze Piñola je historický román psaný ve španělštině, *Victus* (2012), který je zasazen do období války o španělské dědictví a vrcholí dobytím Barcelony 11. září roku 1714.

Text 1

El catxalot minvant

D'ell es deia que era el pescador més famós i magnífic de Portugal, però no se'l coneixia tant pels seus èxits com pels seus demèrits, perquè en aquell Portugal, molt raonable, es considerava, es creia i es volia que el més viril dels homes tenia l'obligació de plorar, encara que fos una vegada a la vida, si era sotmès a alguna de les immenses proves o passions que ell havia vist. Expert en totes les arts de la mar, no va plorar d'emoció el jorn que va capturar la tortuga de closca d'or ni, encara més notable, l'ostra amb perla de plom. El coneixien més enllà de qualsevol frontera política o animal, i les bèsties aquàtiques, sense cap distinció, el temien amb raó. S'estimava les congregacions de la tonyina més pel que tenien de cacera que de pesca, i només es conformava amb aquelles matances que servien

per ser assenyalades en els calendaris de la memòria. Menyspreava els pops més gegants, per massa nans. Una rondalla asseverava que feia servir els ullals dels lleons marins com a escuradents -era mentida. Quan solcava l'Adriàtic antic, les sirenes s'obturaven les orelles amb esponges, per por d'escoltar la balada que ell tenia costum de cantar a la proa del vaixell, -això, evidentment, tampoc era veritat; però era molt creïble. Davant la tempesta més violenta es limitava a pessigar-se un mugró, acte supersticiós que es remuntava als orígens del país; havia renunciat als bots de salvament des d'aquell dia, quan va descobrir sis polissons amagats a l'interior d'un. Els va llençar per torns als taurons, sense vessar una llàgrima, tot i que eren nens, orfes i senegalesos. Ignorava els naufragis suspesos en fustes i els fums verticals de les illes minúscules. La llei dels homes el disculparia sempre, la del gremi mai. Després va venir l'epidèmia combinada de grip i xarampió. Com acostuma a passar entre mariners, quan va tornar a port va descobrir que la família sencera era morta i enterrada en absència. No va plorar, es va embarcar. Així era el pescador portuguès, com més l'admiraven més el refutaven, perquè no plorava ni d'alegria ni de tristesa, ni de por ni de malenconia i, fet intolerable, reduïa les meravelles de la mar a obstacles que superava. Un dia, però, va atracar al port, i en lloc de resoldre les gestions habituals es va dirigir, abans de res, a l'església local. Això ho va veure tothom i és ben sabut. El pescador portuguès no s'havia confessat des de la infància. I no perquè odiés la fe catòlica, sinó perquè s'estimava massa el temps marítim. Va demanar audiència al capellà, que el va atendre més estupefacte que content. El pescador li va dir que últimament sentia veus dins del seu cap. No, no eren veus del cel ni de l'infern, d'això n'estava convençut. Era la veu d'un catxalot. Com saps que no és el dimoni que es vesteix amb veu de catxalot?, li va preguntar el capellà. El dimoni no seria tan dolent, mossèn. Se'n riu de la meva persona, diu que sóc un miserable, un miserable, i que si tinc prou valor, que el pesqui. Sí, que el pesqui. És un catxalot. S'amaga a la mar, però la mar és molt gran, vostè no la coneix, perquè és un pobre mossèn de costa i capelleta, però jo sóc un pescador, el pescador més gran de Portugal, i em consta que trobar un catxalot perdut a la mar seria un miracle. Pitjor: resulta que és un catxalot que minva amb el temps. M'ho ha dit ell. Com més temps passa, més petit és. De quina manera es pot pescar un catxalot petitíssim? Això és una crueltat. I em tortura de dia i de nit amb les seves veus estúpides. Quan riu renilla com un cavall, m'explica històries per a idiotes, coses de naufragis, triangles, carnivals, Pitiüses i finestres. També em parla d'Albània, de mosques, de Napoleó i de violins. Però mai no em diu on és ni on trobar-lo, només em diu que es fa petit a cada hora que passa. Ara mateix s'està encongint, suposo, i no ha de ser més gros que un test gran o una taula petita. No era el millor dels capellans però tampoc

era el pitjor. Va respectar el secret de confessió i ningú, mai, no va saber què li havia dit el pescador portuguès. Pel que fa al consol que li va oferir, res de notable. Roma no entén en catxalots que parlen. El portuguès va seguir com sempre, a la seva i rere el catxalot minvant. La bogeria que el dominava no coneixia temeritats, però era més una tossuderia que una valentia. Així, buscant el catxalot va coincidir amb dues batalles navals, que no volia recordar o no podia veure, o al revés, vés a saber, qui no vol veure no pot recordar, i al revés. L'oceà era ple de vaixells tocats, mariners naufragats i pals cremats, però el portuguès només lamentava la fumada que li amagava l'horitzó. No va recollir la senyera verda i vermella que s'ensorrava, perquè la gent com ell no té pàtria, té fita. Als artillers d'una nau, ferits i surant en la seva pròpia sang: heu vist un catxalot que minva? Però ells només demanaven auxili i el portuguès va seguir buscant el seu catxalot. Per aquestes i altres infàmies menors se'l recorda a Sebastòpol, se l'admira a Florida i li van posar preu al Brasil, on la influència francesa perdurava, i no era de gent civilitzada ignorar les demandes de socors de gent atacada pels pirates d'última hora. Quan s'apropava a Tasmània va rescatar una ampolla que flotava. No duia missatge, tancava un geni. Es deia Plistumirrundis o Plistumirrandis, força conegut a la república dels dofins i a la terra dels taujans. Li va concedir tres desigs si l'alliberava de l'ampolla. Tots tres es resumien en un:

- Digueu on puc trobar el catxalot minvant o et llenço per la borda.

Però per bé que feia dos-cents cinquanta-tres anys que flotava per aquelles i altres aigües, pres a l'ampolla, el geni va mirar-lo als ulls i no va poder evitar una riallada de grana. El va llençar per la borda, en efecte.

Els esquimals russos no el van entendre quan es va referir a un catxalot que minvava. Al riu africà aquell, més enllà de qualsevol costa oceànica, va trobar pigmeus. Van ajudar-lo en tot menys en la seva conveniència, i per això els va insultar dient-los salvatges, sense adonar-se que els pigmeus no necessiten catxalots, ni grans ni petits, per justificar la seva vida als boscos tropicals. I va seguir així, perseguint el catxalot minvant, escoltant la veu sorneguera dins del cap, fins que un dia, es veia a venir, va naufragar a l'oceà més trist i perillós. Aviat es moriria, sol, allà, enmig del no-res, sacsejat per una agonia lenta. Res ni ningú no ho podia impedir, i si algú pogués segurament no ho voldria. Va pensar en la seva vida i en el seu fracàs, que eren el mateix, i el plor li va arribar una estona abans que la mort. A la primera llàgrima hi havia el catxalot minvant, més petit que un granet d'arròs tallat en dos, més petit que la lluna d'una ungla.

- Oh! Per fi. Mira que n'és de gran, la mar! -va dir el catxalot en veure aquella immensa estepa oceànica de color gris.

Va intentar agafar-lo amb les dues mans, però el catxalot era petit, tan petit que les llàgrimes el barrejaven amb les onades, mar endins.

- Meu Deus, meu deus, meu deus -va plorar el pescador portuguès.